

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Tala eller tiga

En kvalitativ studie om självupplevelser av medierapportering

Socionomprogrammet

C-uppsats

Vårterminen 2008

Författare: Anne Vuorenmaa och Vanessa Vogel

Handledare: Jörgen Lundälv

Examinator: Anders Törnquist

ABSTRACT

GÖTEBORG UNIVERSITY
Department of Social Work
Essay C-level, spring 2008

Title: To talk or not talk - A qualitative study about self experiences of media coverage.

Authors: Anne Vuorenmaa och Vanessa Vogel

Supervisor: Jörgen Lundälv

Key words: media coverage, social constructionism, construction, roles, socialwork students

The primary purpose of this essay is to study and describe what student's self experiences of the media coverage of social work. The theoretical perspectives applied to analyse the empirical data are social constructionism, roles, and construction. The method of this study is qualitative and based on ten personal interviews. The material has been analysed by condensed meaning units and three themes have been used, the *media coverage* of social work, the *relationship* between social workers and media and the *influence* media coverage has on the students.

The results given from these interviews show that the majority of the interviewed group considers the media coverage of social work as negative. The main reason for this is that they experience that medias only interest is selling the story. They also experience that the media and the public do not consider the positive aspects of social work interesting. Another fascinating result is that the interviewed group has not contemplated the relationship between media and social workers before the interview.

Förord

Då det blev aktuellt för oss att börja tänka på ett uppslag för C-uppsatsen tog det inte lång tid innan vi insåg att media och socialt arbete skulle vara ett intressant ämne att forska i. Vi har vid flera tillfällen under utbildningens gång hamnat i livliga diskussioner i ämnet. Vår nyfikenhet väcktes för hur andra socionomstuderande kan tänkas se på detta. Har medias rapporteringar påverkat dem på samma sätt som det påverkat oss, och vad skulle det i så fall innebära? Vi menar att det är viktigt att ta reda på hur blivande socionomer redan nu tänker kring detta ämne eftersom de är nästa generation som ska ut på arbetsmarknaden och möta medierna. För det är, i många fall, en oundviklig del av socionomens arbete. Om vi ska kunna höja vår yrkesstatus måste vi våga ställa oss upp, tala med medierna och äga vårt område, detta är något som kan hjälpa till i vår professionssträvan. Att bli bättre på att söka upp media och informera dem om vad socionomer gör men även att våga ge svar på de frågor som ställs när media söker upp oss.

Vi vill tacka våra informanter för att de delat med sig av sina tankar och upplevelser på ett så öppenjärtat sätt. Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare, Jörgen Lundälv, utan honom hade uppsatsen aldrig varit möjlig. En stor eloge till våra nära och kära som stått ut med oss under denna långa process och även våra studiekamrater som kommit med konstruktiv kritik och uppmuntran, vi älskar er!

Anne Vuorenmaa och Vanessa Vogel
Göteborg februari 2008

”Ofta är det väl någon bild av att de kanske skulle ha gjort mer här eller en negativ bild./---/Bilden i sig är inte så klar, mer den här negativa aspekten. Det blir den negativa sidan som syns.”

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte och problemområde	2
1.2 Frågeställningar.....	2
1.3 Avgränsningar	2
2. BAKGRUND	3
2.1 Tryckfrihet och yttrandefrihet	3
2.2 Meddelarfrihet.....	3
2.3 Medias spelregler	3
2.4 Socialtjänsten	4
2.5 Sekretess.....	4
2.6 Etiska riktlinjer för organisationen.....	4
2.7 Ordförklaringar.....	5
3. TIDIGARE FORSKNING	6
3.1 Socialarbetare om media	6
3.2 Media och socialt arbete.....	7
3.3 Omvårdnad och omsorg i media	7
3.4 Sociala problem och socialpolitik i media	8
3.5 Avslutande reflektion	8
4. TEORETISK REFERENSRAM	10
4.1 Socialkonstruktionism och socialkonstruktivism.....	10
4.2 Gruppen som social konstruktion.....	10
4.3 Media och konstruktion.....	11
4.4 Kritik mot konstruktion	11
4.5 Roll.....	12
4.6 Kritik mot roll.....	12
4.7 Avslutande reflektion	13
5. METOD OCH MATERIAL	14
5.1 Förförståelse och erfarenhet	14
5.2 Litteratursökning	14
5.3 Metodval.....	14
5.4 Val av ansats.....	15
5.5 Undersökningsinstrument.....	15
5.6 Tillvägagångssätt.....	16
5.7 Analysmetod.....	18
5.8 Etiska överväganden och dilemman.....	18
5.9 Validitet och reliabilitet.....	19
5.10 Uppsatsens fortsatta disposition	20

6. RESULTAT	21
6.1 Rapporteringar.....	21
6.1.1 <i>Orättvis bild</i>	21
6.2 Påverkan	23
6.2.1 <i>Det rör andra</i>	23
6.3 Relation	25
6.3.1 <i>Det känns infekterat</i>	25
7. ANALYS	28
7.1 Rapporteringar.....	28
7.1.1 <i>Balansgång med hinder</i>	28
7.2 Påverkan	30
7.2.1 <i>Skilda världar</i>	30
7.3 Relation	32
7.3.1 <i>Vit fläck</i>	32
8. SLUTDISKUSSION	35
8.1 Vidare forskning.....	38
9.REFERENSER	39
Litteratur.....	39
Juridiskt källmaterial	40
Internetkällor	40
10. BILAGOR	41
10.1 Med socialtjänst förstås	41
10.2 Undantag från sekretessen.....	42
10.3 Intervjuguide	43

1. Inledning

Demokratins grundidé är att människor själva ska ha makt över sina liv och möjlighet att påverka det samhälle de lever i. I ett öppet och demokratiskt samhälle ska människor kunna ta del av och ha insyn i hur dess institutioner verkar. Media är den viktigaste informationskällan som vi har att tillgå för att få kunskap om samhället. Petersson¹ definierar media som en institution med dubbla roller, dels som aktör dels som arena. Å ena sidan är den en aktör som styr över vad som rapporteras å andra sidan är den en arena där medborgare har möjlighet att komma till tals i demokratins tecken. Mc Combs² menar att nyhetsmedierna kan fastställa dagordningen för allmänhetens tankar och diskussioner. Media har stor betydelse då de har makt att fastställa vad som rapporteras men vi har alla möjlighet att påverka rapporteringarna genom att vara företrädare för det vi vill ska framkomma. I medias roll ingår att granska samhällets institutioner, vara kunskapsförmedlare samt stå på den svages sida. Genom medierapporteringar ska människor ges möjlighet att kritiskt kunna bedöma och värdera hur till exempel socialt arbete fungerar. Då medierapporteringar påverkar organisationer är det viktigt att socialarbetare är med och påverkar dessa rapporteringar. Medborgarna i samhället har rätt att få reda på vad som händer med deras skattepengar och hur samhällets skydds nät fungerar.

Bland de etiska riktlinjer SKTF³ har för socialt arbete är en av de viktigaste att socionomer skall påpeka missförhållanden i samhället. I det ingår bland annat att socionomer kan informera media om nya riskgrupper i samhället. Riktlinjerna tar upp att osaklig och orättfärdig kritik mot det sociala arbetet ska motarbetas för att öka samhällets förtroende. Vi menar att ett sätt att eftersträva dessa riktlinjer är att ha kunskap om media. Akademikerförbundet SSR⁴ anser att socialarbetaren bör sträva efter att skapa förtroende för socialt arbete och för socialarbetares professionella kompetens samt vara öppen för kritisk granskning av sin yrkesutövning.

Under tiden som studerande på socionomprogrammet har vi vid flera tillfällen diskuterat medias inverkan på synen på socionomen med kurskamrater. Det påverkar dels hur vi uppfattas av samhället, presumtiva klienter, andra yrkesgrupper och styrande politiker men även hur vi ser på den egna professionen. Lind, Lindahl Persson och Borg⁵ menar att media är en bild människor ofta förlitar sig på, att alla har en uppfattning om saker de hört genom media, trots att de kanske inte har någon egen erfarenhet i ämnet. Detta skulle innebära att medierapporteringarna formar den uppfattning samhället har om socialt arbete. Svenskarna spenderar närmare sex timmar om dagen åt att konsumera medier. Under en vanlig dag läser vi tidningen i trettio minuter, lyssnar på radio i två timmar och tittar på tv i nästintill två timmar. Majoriteten av svenskarna läser dagligen en tidning, lyssnar på radio och tittar på tv.⁶

Citatet som inleder vårt arbete är från en av våra intervjuer där en informant beskriver hur denne upplever att media skildrar socialtjänsten. Citatet inleder forskningen då vi anser att den beskriver en bild som vi själva känner igen. Diskussionerna med våra kurskamrater har ofta kretsat kring hur negativ socialarbetare framställs i olika situationer och diskussionerna i

¹ Petersson, Carlberg, (1990). Makten över tanken, en bok om det svenska massmediesamhället, Stockholm: Carlsson Bokförlag

² Mc Combs, (2006). Makten över dagordningen - Om medierna, politiken och opinionsbildningen, Stockholm: SNS Förlag

³ www.sktf.se

⁴ Etik i socialt arbete – etisk kod för socialarbetare (2007). SSR

⁵ Lind, Håkan, Lindahl Persson, Jenny, Borgs, Martin (2005): Medietränad, Nordstedts akademiska förlag

⁶ ibid.

ämnet har varit livliga. Uppfattningar som att socialarbetare gestaltas som regelstyrda myndighetspersoner som inte lyssnar tillräckligt till individens åsikter, är någon som kränker har framkommit. Andra uppfattningar som beskrivits är den lättlurade socialarbetaren, som alltför enkelt beviljar bidrag till klienter. Vår erfarenhet är att det finns en allmän uppfattning om att socionomer överlag inte har kunskap om hur de ska bete sig när de har kontakt med media. De vet inte vad de får eller inte får säga vilket leder till att de inte säger någonting alls, vilket tolkas som misstänksamt. Att inte kommentera något är samma sak som att erkänna att man är skyldig i andras ögon, vilket bara kan bidra till den negativa synen. I nyhetsinslag kan det verka som om socionomen inte är kompetent nog att utföra sitt arbete, när det egentligen handlar om att denne inte vet hur man ska bete sig i mötet med journalisten. Själva mötet med journalisten får fokus hos socionomen, inte ämnet denne blivit ombedd att kommentera.

1.1 Syfte och problemområde

Huvudsyftet är att undersöka och beskriva hur socionomstuderande upplever medierapporteringen av socialtjänsten, i förlängningen socialarbetaren. Vi kommer att analysera empirin med hjälp av socialkonstruktionistisk teori och begreppen roller, gruppen som social konstruktion och media och konstruktion.

Det bakomliggande syftet med undersökningen är en tanke om att resultatet skulle kunna uppmärksamma behovet av mediekunskap för blivande socionomer, om så behövs.

Hur medierapporteringen upplevs av blivande yrkesutövare anser vi vara både intressant och viktigt att undersöka. Hur professionen beskrivs i media och i förlängningen i samhället, påverkar oss socionomstuderande.

1.2 Frågeställningar

Vår undersökning består av följande tre frågeställningar:

- På vilket sätt upplever den studerande medierapporteringar om socialtjänsten?
- På vilket sätt påverkas den studerande av medierapporteringar om socialtjänsten?
- På vilket sätt upplever den studerande relationen mellan socialarbetare och media?

1.3 Avgränsningar

Vi kommer enbart att undersöka tio socionomstuderandes upplevelser av medierapporteringar om socialtjänsten och hur de påverkas av detta. Vi begränsar oss till att exemplifiera utan att dra några generella slutsatser. Vi kan alltså inte ta reda på eller uttala oss om vad alla socionomstuderande anser.

2. Bakgrund

I följande kapitel ges en bakgrund till hur vi förstår och förhåller oss till det valda ämnet. Här redovisas de regler och ramar som styr arbetet dels på det sociala fältet, dels mediearbetet. Det har att göra med komplexa arbetsområden som styrs på olika sätt av mer eller mindre strikta bestämmelser. Arbete inom media såväl som socialt arbete i allmänhet och socialtjänsten i synnerhet bygger på att det regleras av en mängd lagar, förordningar och riktlinjer. I detta kapitel ges en överskådlig bild av vilka dessa är och här redovisas först några viktiga lagar som reglerar media i vårt land och sedan redovisas de lagar socialtjänsten har att förhålla sig till. Därefter följer en beskrivning över några av SKTF: s och SSR: s etiska riktlinjer i socialt arbete som är eftersträvansvärda och som vi menar delvis kan uppfyllas genom att vi använder oss av media. Detta är en översikt över den komplexa parering som finns att förhålla sig till och ta hänsyn till inom områdena. Detta avsnitt presenterar de förutsättningar som finns för att socialarbetare ska kunna tala med media. Vad är rätt att säga och när binder lagen ens tunga? Vad socialarbetare bör tänka på handlar till stor del om att ha kunskap om vad som är möjligt att uttala sig om och vilka begränsningar det finns. Innebär tystnadsplikten att man inte får säga något alls? I socialt arbete måste vi hela tiden räkna med att bli granskade av media samtidigt som socialt arbete är beroende av uppmärksamhet i media. Socialarbetarens väg innebär i många fall att parera den egna professionens normer i ett samhälle där media finns som en betydelsefull aktör med ett alldeles eget beteendemönster. Socialarbetare kan ha kunskap kring vad lagar och regler innebär inom det sociala arbetet men följande citat får stå för den balansgång som finns att ta hänsyn till. ”Yttrandefriheten är en allmän princip som i praktiken har sina gränser⁷.” Riktlinjer i socialt arbete ställs mot lagar om tystnadsplikt och yttrandefrihet. Därför har vi valt att redovisa de olika lagarna som reglerar detta, för att bringa klarhet och ljus över situationen.

2.1 Tryckfrihet och yttrandefrihet

Av Sveriges fyra grundlagar är det två som mer konkret reglerar yttrandefriheten i medierna: Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Tryckfrihetsförordningen reglerar friheten att yttra sig skriftligt som t.ex. böcker och tidningar och yttrandefrihetsgrundlagen reglerar yttrandefriheten i medier som radio, TV, film och ljudupptagningar.

2.2 Meddelarfrihet⁸

Meddelarfrihet innebär att den som lämnat ut uppgifter för publicering i en tryckt skrift eller i radio eller tv är fri från ansvar, även om uppgifterna i sig är sekretesskyddade. Meddelarfriheten gäller emellertid i princip inte inom hälso- och sjukvården eller inom socialtjänsten.

2.3 Medias spelregler

Media skall ha största frihet inom ramen för tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen att tjäna som nyhetsförmedlare och granskare av samhällslivet.⁹ Mediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling. Medierna ska sträva efter att ge personer, som kritiserats i faktaredovisande

⁷Peterson & Carlberg, (1990). Makten över tanken, en bok om det svenska massmediesamhället, sid 46. Stockholm: Carlsson Bokförlag

⁸ www.sktf.se

⁹ Olsson, (1998). Yttrandefrihet och tryckfrihet – handbok för journalister, Lund: Studentlitteratur

material, tillfälle att bemöta kritiken. De ska även sträva efter att återge alla parterers ståndpunkter¹⁰.

2.4 Socialtjänsten

Socialtjänstlag SFS nr 1980:620¹¹ med dess portalparagraf är en ramlag inom vilken man har att röra sig för att uppnå målet med socialtjänsten.

1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet¹².

2.5 Sekretess

Sekretesslagen SFS nr 1980:100 och sekretessförordningen innehåller bestämmelser om vad som skall hållas hemligt i statens och kommunernas verksamhet. Sekretesslagen gäller bara sådan verksamhet som bedrivs av det offentliga. För den som arbetar i enskild tjänst inom hälso- och sjukvården eller inom socialtjänsten gäller särskilda regler¹³. Innebörden av dessa bestämmelser är dock i huvudsak densamma som inom offentlig verksamhet.¹⁴

2.6 Etiska riktlinjer för organisationen

SKTF: s etiska riktlinjer i socialt arbete i förhållandet till yrket¹⁵

”Socialarbetare ska respektera sin egen och andra grupperns kompetens, skyldigheter och ansvar och samverka med andra yrkesgrupper. Osaklig och orättfärdig kritik motarbetas, för att öka samhällets förtroende för verksamheten. Socialarbetare ska ge akt på egna reaktioner, värderingar och etiska ställningstaganden i yrkesutövningen, för att bli medvetna om vad som styr deras handlande”.

SKTF: s etiska riktlinjer i förhållandet till samhället¹⁶

”Socialarbetare skall, genom sina kunskaper och erfarenheter, påpeka missförhållanden i samhället och värna om den solidariska och demokratiska utvecklingen. När de uttalar sig offentligt är det viktigt att de är tydliga med huruvida de uttalar sig privat, i tjänsten eller som företrädare för någon annan organisation”.

¹⁰ Spelregler för press, radio och TV, utgivna av Pressens Samarbetsnämnd

¹¹ Sveriges rikets lag (2006). Nordstedts Juridik AB

¹² För vidare förklaring av vad som inbegrips i socialtjänst se bilaga 1

¹³ Sekretessen omfattar vissa undantag se bilaga 2

¹⁴ www.sktf.se

¹⁵ *ibid.*

¹⁶ *ibid.*

SSR: s etiska riktlinjer i förhållande till organisationen¹⁷

”Socialarbetare bör medverka till att den egna verksamheten håller en hög kvalitet och kan utvecklas för att svara mot medborgarnas behov och förändrade samhällsförhållanden.”

2.7 Ordförklaringar

I det här avsnittet beskrivs hur vi tolkar och definierar ord som är viktiga för undersökningen.

Socialtjänst: När vi i uppsatsen talar om socialtjänst menas i en förlängning även socialarbetaren. Det är svårt att tala om socialtjänsten utan att tala om de individer som arbetar där. Vi talar alltså inte om socialtjänsten som en organisation.

Media: När vi talar om media syftar det till press, radio, tv och internet och dess journalister. Vi gör ingen skillnad på medierna i undersökningen, utan använder begreppet i en generell mening. Fotografer inbegrips inte i undersökningen.

Socialarbetare: När vi talar om socialarbetare menas yrkesverksamma socionomer inom alla aspekter av socialt arbete. Vi gör ingen skillnad på var man arbetar eller vad man arbetar med.

¹⁷ Etik i socialt arbete – etisk kod för socialarbetare (2007). SSR

3. Tidigare forskning

När det gäller det specifika uppsatsämnet, socionomstuderandes upplevelse av medierapporteringar, har vi inte hittat någon forskning alls. Däremot finns det en del forskning om yrkesverksamma socialarbetares uppfattning av medierapportering och hur denna kan tänkas påverka. Här redovisas den forskning som ligger nära uppsatsämnet. För att hitta tidigare forskning har vi dels pratat med vår handledare som är påläst och har skrivit böcker i ämnet samt sökt i databaser och på bibliotek. Vi gör inte anspråk på att redogöra för all forskning som finns inom det aktuella ämnet och har avgränsat oss till att endast söka nationella studier.

3.1 Socialarbetare om media

I ”Socialarbetare om massmedier”¹⁸ undersöker och diskuterar Gunvor Andersson och Tommy Lundström socialarbetares uppfattningar om medierapporteringar. Fokus ligger på hur socialarbetare uppfattar att de blir behandlade av massmedia och hur de tror att massmedier kan påverka deras arbetsvillkor. Författarna motiverar sitt val av att titta på massmedier och socialarbetares uppfattning om dem genom att berätta att medierna upptar en större del av medborgarnas vakna tid och att media har fått ett ökat inflytande över människors tänkande. De har en idé om att intensiv mediebevakning inom ett visst område kan resultera i att människor oroar sig mer för det området. Författarna menar att massmedia är viktiga aktörer när det gäller vilka problem som framstår som centrala i vårt samhälle och hur man ska förstå dem.

I undersökningen har de använt sig av fokusgrupper och har utfört dessa i två olika kommuner, Eslöv (maj 2002) och Södertälje (november 2002). Gruppen i Eslöv bestod av tio socialarbetare, alla kvinnor med flerårig erfarenhet av socialt arbete. Gruppen i Södertälje bestod av nio socialarbetare med flerårig yrkeserfarenhet och en praktikant. Av denna grupp var två män och åtta kvinnor. Diskussionsunderlaget för fokusgrupperna var tidningsklipp författarna samlat in från de två kommuner intervjuerna utfördes i.

Författarna menar att socialarbetarnas syn på mediens bild av socialt arbete allmänt kan beskrivas som dyster. Socialarbetarna menade att de i media antingen framställs som någon som är flummig och inte ser barns behov eller som någon som ingriper alldeles för kraftfullt. Informanterna menar att pressens rapporteringar driver en förenklad men också motsägelsefylld bild av socialarbetarna. Intervjupersonerna menade att dessa extremiteter kunde bero på att medierna vill väcka sensation och sälja sina nyheter. Författarna drog även slutsatsen att det är individuella fall i media socialarbetarna minns bäst, snarare än den vardagliga rapporteringen. Alla informanterna är överens om att man aldrig får höra om människors positiva erfarenheter av socialtjänsten i media. Hur svårt det är att vara socialarbetare är även det något som aldrig tas upp. När det gäller resultaten på temat att medverka till den egna mediebilden var nästan alla överens om att ”vi är restriktiva till media”, vilket skulle bero på att de är rädda för att bli ställda mot väggen, missförstådda eller felciterade. Informanterna menade att granskningen från medias sida är något positivt, för att förebygga fel. Informanterna menar även att den negativa mediebilden bidrar till att människor i samhället som behöver hjälp inte vågar be om det då de har förvridna uppfattningar om hur man arbetar inom socialt arbete.

¹⁸ Andersson & Lundström, (2004). Nordisk socialt arbeid

3.2 Media och socialt arbete

Artikeln ”Media och socialt arbete”¹⁹ är skriven av Elinor Brunnberg som jobbat både som journalist och socialarbetare. Hon menar att allmänhetens reaktion på medierapportering kan vara flyktig, men undrar om den ser likadan ut hos dem som finns inom verksamheten som berörs av händelsen. Vi är i undersökningen intresserade av att se om socionomstuderande påverkas av medierapporteringar, därför är det intressant för oss att titta på denna artikel.

Författaren beskriver både den engelska medierapporteringen om socialt arbete men även den svenska. Hon menar att medierapporteringen varit mer skandalomsusad i England än den varit i Sverige, vilket hon ger några exempel på i artikeln²⁰. Syftet med artikeln är att beskriva situationer där socialarbetare menar att media påverkat socialtjänstens verksamhet, men även professionens status. Studiens empiriska material är insamlat från djupintervjuer med sammanlagt tjugofyra socialarbetare varav elva i en svensk kommun och tretton i ett engelskt county. Nittio socialarbetare på samma platser har även skriftligt besvarat öppna frågor i ett frågeformulär.

Författaren ger i artikeln en begränsad beskrivning av skillnader mellan svenska och engelska socialarbetares upplevelser av medierapporteringen. Undersökningens resultat kan summeras i att både svenska och engelska socialarbetare anser att professionens status kan påverkas av vilken publicitet yrkesgruppen och deras arbetsinsatser får i media. Var tionde svensk socialarbetare poängterade att publiciteten påverkade professionens status.

Författaren tar även upp en studie²¹ om rapportering i engelska media vilken visade att socialtjänsten egentligen inte får så mycket uppmärksamhet. Den rutinmässiga bevakningen i lokaltidningarna kunde dessutom vara relativt positiv. Den mest positiva mediebevakningen handlade om frivilligorganisationer som själva arbetat riktat mot media för att informera om sociala frågor. Socialtjänsten fick alltså långt ifrån alltid negativ behandling i media. Trots det upplevde de engelska socialarbetarna att medierapportering påverkade professionens status negativt.

3.3 Omvårdnad och omsorg i media

I boken ”Omvårdnad och omsorg i massmedia - professionella mediemöten”²² berättar erfarna yrkesutövare inom vård och omsorg om sina erfarenheter av reflexiva mediemöten utifrån vardagsnära händelser. Detta är yrkesutövare som har lång erfarenhet av att möta medier i den egna professionen. Vi kommer i beskrivningen av boken fokusera på resultatet från intervjuer med fem yrkesverksamma socionomerna. Intervjuerna genomfördes under 2003. Lundälv menar att det är viktigt att undersöka hur socialarbetare uppfattar det mediemöte de själva varit en del av då detta är en del av deras vardagsverklighet. I boken beskriver han att det finns en tradition av konflikter mellan journalister och socialarbetare. På senare år har båda parter försökt överbrygga dessa konflikter med hjälp av olika utbildningsinsatser. Utbildningarna är tyvärr kostsamma och har på senare tid blivit lidande på grund av kommuners besparingar.

¹⁹ Brunnberg, (2001). Media och socialt arbete - En explorativ studie av medierapporteringen som påverkansfaktor inom socialtjänsten i Sverige och England

²⁰ Dessa kommer vi inte att ta upp här då det inte är intressant för undersökningen.

²¹ Aldridge, (1994). Making Social Work News, London: Routledge

²² Lundälv, (2004). Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten, Lund: Studentlitteratur

Författaren menar att det inte alltid är en självklarhet att socialarbetare tar initiativ till mediekontakt. Anledningarna till detta kan vara många men Lundälv väljer att ta upp olika etiska dilemman som kan ses som problematiska i frågan. Dessa dilemman är tagna från de diskussioner han haft med informanter. De etiska dilemnana är *sekretess* – rädsla för att återge händelser utan att röja uppgift för den enskilde, *förlöjligande behandling* i medierelationen, *följdverkningar för klienten* – tolkningar av medierapporteringen utifrån samhällets perspektiv och *följdverkningar för den yrkesverksamme* och den professionella gruppen. Lundälv menar att dessa etiska dilemman kan ses som hinder men borde istället skapa möjligheter och underlag för diskussioner bland annat mellan yrkesutövare.

I sin avslutande del säger författaren att för att reducera osäkerhet mot journalister måste man alltid vara beredd att möta dem. Han menar att det kan vara bra att låta mediemöten bli en del av det vardagliga arbetet. För att mediemöten ska uppfattas som något naturligt är det viktigt att socialarbetare själva initierar kontakter och börjar acceptera förfråganden från medier.

3.4 Sociala problem och socialpolitik i media

Under fyra månader följde Andersson och Lundström²³ fem svenska dagstidningars rapporteringar om socialt arbete och socialt utsatta barn och unga. De har gjort en kvantitativ analys av urklippen och har upptäckt att en stor del av det som rapporteras är en vardaglig, odramatisk journalistik, som bygger på lokala händelser.

Drygt tusen klipp granskades och resultatet påvisade att omkring tjugo procent av klippen behandlade socialtjänsten och/eller socialt arbete. De positiva artiklarna i tidningarna låg på trettioåtta procent medans de negativa låg på tjugofem procent. De övriga artiklarna, trettiosju procent, var neutrala, eller hade lika mycket negativa som positiva omdömen. Detta påvisar att merparten av de artiklar som skrivs är positiva. Författarna menar att man kan förvånas över detta då socialarbetare brukar beskriva pressens bevakning av dem som negativ. Socialarbetare själva anser att medier oftast skildrar deras arbete på ett negativt sätt, vilket påvisar en stor diskrepans mellan deras uppfattningar och medias skildringar. Anledningen till denna uppfattning, menar Lundström, är att det ofta är de dramatiska barnavårdsfallen som påverkar och berör mest. Trots att det inte är dessa fall som är de mest frekventa i media.

En annan utmärkande sak var att de positiva artiklarna oftare hittades i lokaltidningar än i rikstidningar. Forskarna gjorde även en uppdelning av lokaltidningar och rikstäckande tidningar, resultatet visade att de rikstäckande tidningarnas negativa artiklar låg på ca fyrtio procent, medans lokaltidningarnas låg på knappt tjugo procent. Lundström menar att detta tyder på att de rikstäckande tidningarna är mer sensationsinriktade än de lokala.

3.5 Avslutande reflektion

I majoriteten av dessa undersökningar har det framkommit liknande resultat. Kontentan är att socialarbetarna tror att det är den negativa rapporteringen som dominerar, trots att det faktiskt är den positiva som varit den mest frekventa. Vi frågar oss hur kommer det sig att socialarbetarna tror att merparten av det som rapporteras om socialt arbete är negativt när så inte är fallet? Lundström²⁴ menar att detta beror på att det är de uppseendeväckande barnavårdsfallen folk kommer ihåg, och att detta har färgat socialarbetarnas syn. Vi är inte

²³ Lundström, (2004). Mellan vardag och dramatik. I Blomberg, Kroll, Lundström och Swärd, Hans (red.)

Sociala problem och socialpolitik i media, Lund: Studentlitteratur

²⁴ *ibid.*

beredda att hålla med om att detta skulle vara den enda anledningen, utan menar att det krävs mer forskning på området. Kan det ligga något i socialarbetarnas syn på media som gör att de drar sig för att ta kontakt med dem? Att socialarbetarna skapat sig en felaktig uppfattning om rapporteringen och att detta påverkar deras relation med media. Den felaktiga uppfattningen, fördomen, rättfärdigar den dåliga relationen. Detta är något som vi anser vara väldigt viktigt att undersöka om man vill komma till botten med problemet.

4. Teoretisk referensram

Ansatsen i vår uppsats har varit induktiv, där empirin har varit utgångspunkten för de val av teori och begrepp vi gjort. Den teori och de begrepp vi valt att analysera empirin utifrån är socialkonstruktionism, gruppen som konstruktion, media och konstruktion samt roller.

4.1 Socialkonstruktionism och socialkonstruktivism

Lundby²⁵ betonar att det finns en betydlig skillnad mellan socialkonstruktivism och socialkonstruktionism. Han menar att konstruktivism är mer filosofisk och har en existentiell tankeinriktning till skillnad från konstruktionismen som är mer social och pragmatisk. Konstruktivism lägger mer fokus på det individuella, människor beskrivs som "informationsmässigt slutna system".²⁶ Vidare menar han att det i socialkonstruktivismen inte finns någon objektiv sanning utan bara subjektiva uppfattningar. Inom socialkonstruktionismen anses det också att det inte finns några objektiva sanningar, men de båda skiljer sig från varandra genom att konstruktionismen anser att vi förstår vår omgivning och skapar sammanhang genom social interaktion. Konstruktivismen lägger vikt vid observatören och hans mentala konstruktioner medan socialkonstruktionismen lägger vikten vid relationen.

I socialkonstruktionismen ligger fokus på det sociala verklighetsperspektivet, människors kontext ges en mer central betydelse. Den handlar om att verkligheten konstrueras tillsammans med andra i sociala sammanhang. Vi kommer att hålla oss till den socialkonstruktionistiska inriktningen i analysen eftersom den är mest relevant för uppsatsen. Vi har för avsikt att ta reda på vad som händer mellan människor samt vad som sker i de kontexter de befinner sig i. Fokus ligger på den sociala interaktion som sker i sammanhang, snarare än vad som sker inom individen. Människor befinner sig ständigt i sammanhang där åsikter, uppfattningar och värderingar diskuteras. Detta sker mellan individer i deras familjer, på deras arbetsplatser och i andra sammanhang. Verkligheten är en subjektiv konstruktion och denna subjektivitet bestäms av de sammanhang vi rör oss i.

Payne²⁷ menar att idén om social konstruktion kommer från Berger och Luckmans arbeten. Verkligheten består av den kunskap som styr vårt beteende och vi har alla olika uppfattningar om denna verklighet. Människor konstruerar sina egna verkligheter men i interaktion med andra omkonstrueras denna verklighet till mer kollektiva uppfattningar. Människor kommer överens om konstruktioner av verkligheten genom att dela med sig av sin kunskap via olika sociala processer och gör på så vis verkligheten objektiv.

4.2 Gruppen som social konstruktion

Under hela livet strävar människor efter att få känna samhörighet med andra. Det är ett grundläggande mänskligt behov att få ingå i sammanhang, att få tillhöra en grupp. Olsson²⁸ beskriver att en grupp kan definieras som en konstruktion som medlemmarna skapar tillsammans. Gruppen består alltså av något mer än bara dess medlemmar, nämligen en gemensam konstruktion som förenar och blir betydelsefull i samspelet. Denna konstruktion kan bland annat beskrivas i termer av gemensamma föreställningar.

²⁵ Eriksson, Hermansson & Munger (red) (2004). Socialpedagogik och samhällsförståelse, Symposion

²⁶ ibid. sid 150

²⁷ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

²⁸ Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

Studenter kan ses som en grupp med gemensamma föreställningar. Under flera år läser de samma böcker, går på samma föreläsningar och deltar i samma seminarier. Alla studenter tänker och känner naturligtvis inte exakt likadant, men det är oundvikligen så att de måste känna någon form av samhörighet och dela vissa föreställningar då de inskolats i samma profession. Så pass många att det blir intressant att se informanterna i vår undersökning ur ett grupperspektiv. Douglas²⁹ menar att det inom varje grupp pågår interaktion som kommer att homogenisera mot en gemensam tankestil, mot kollektiva representationer. Genom begrepp, kategorier, analogier, metaforer, normer etcetera, verkar det specifika sammanhanget tvingande på dess medlemmar.

Sherif³⁰ menar att man kan förstå den ibland destruktiva konfliktdynamiken som kan uppstå mellan olika grupper genom att sätta den i ett förhållande till skapandet av ett vi inom gruppen, och ett vi förutsätter ett dom. Dessa andra kan upplevas som ett hot mot vi och gruppen behöver särskilja sig från dom andra för att definiera och försvara sig själva. Detta kan leda till en destruktiv konflikt grupper emellan. Människors konstruktioner av verkligheten är beroende av vilken kontext de befinner sig i. Man konstruerar vi-känslor i de olika sammanhang man befinner sig i under hela livet.

4.3 Media och konstruktion

”Medier speglar egentligen inte händelser utan konstruerar dessa som en del av verkligheten.”³¹ Media har makt att lyfta upp olika aspekter i rapporteringar och kan även, till viss del, bestämma vad som ska rapporteras. Journalisten konstruerar rapporteringar, men det är de inte ensamma om att göra, utan medkonstruktörer är alla de personer nyheterna handlar om. Alla berörda parter som uttalat och *inte* uttalat sig i situationen har bidragit till hur nyheten konstruerats.

4.4 Kritik mot konstruktion

Hacking³² pratar om att allt möjligt är konstruktioner, personer, sjukdomar och kunskap, att allt detta är socialt konstruerat. Han menar att social konstruktion är ett kraftlöst modeord som ofta används i överdrift. Börjesson³³ beskriver att realister ofta kommer med kritik mot socialkonstruktionismen genom att till exempel slå näven i ett bord och mena på att det minsann inte kan vara en social konstruktion. Kritiken handlar om att socialkonstruktionismen egentligen innebär att ingenting finns, att allt är konstruerat. Däremot betyder inte detta att känslorna konstruktionen genererar är överkliga. Denna tanke har sammanfattats i Thomasteoremet, som innebär att om något definieras som verkligt, blir det också verkligt i sina konsekvenser³⁴. Människor ser till de möjligheter och begränsningar de upplever i den kontext de befinner sig i och handlar utifrån dessa. Det viktiga blir hur verkligheten uppfattas snarare än hur den faktiskt är.

²⁹ Börjesson, (2003). Diskurser och konstruktioner – en sorts metodbok, Lund: Studentlitteratur

³⁰ Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

³¹ Lundälv, (2004). Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten, sid 68, Lund: Studentlitteratur

³² Hacking, (2000). Social konstruktion av vad? Thales

³³ Börjesson, (2003). Diskurser och konstruktioner – en sorts metodbok, Lund: Studentlitteratur

³⁴ ibid.

4.5 Roll

Människor besitter positioner i olika sociala strukturer och varje position är sammankopplad med en roll som utgör en uppsättning förväntningar eller beteenden. Uppfattningen går ut på att roller alltid ska ses i sammanhang med relationer eftersom det endast går att definiera roller utifrån relationer.³⁵

Människor befinner sig i flera olika sociala kontexter vilka kan vara institutioner, familjer, organisationer, arbetsplatser och andra sammanslutningar. Man har inte likadana roller i de skilda sammanhangen utan varje kontext förutsätter en särskild roll. I rollerna identifierar man sig med andra i liknande situationer, man jämför och internaliserar beteenden, mönster, uppfattningar och reviderar sin kunskap för den nya rollen. Det är inte givet att identifieringen med nya roller är enkelt, tvärtom kan det vara en komplex process att gå från en roll till en annan.

Ruddock³⁶ menar att roller formar våra identiteter i andras ögon och vi påverkas av hur andra ser på oss. Oavsett vilken roll man har är det ofrånkomligt att det sker en bedömning av den rollen i andras ögon. Andra människors förväntningar på roller kan påverka rollinnehavaren positivt likväl som negativt. Rollen man har behöver inte vara självutnämnd, utan kan komma ifrån vad någon annan förväntar sig. Hur olika roller framställs i samhället kan påverka, inte bara den egna synen på dessa utan även andras. Rollerna kan vara tillskrivna, på grund av vem man är, eller förvärvade på grund av något man gjort.

Munson & Balgopal³⁷ menar att rollkomplementaritet innebär att rollen man har stämmer överens med de förväntningar som finns på en. Om en roll är oförenlig med en annan roll uppstår rollkonflikt. Rollambiguitet eller rollosäkerhet innebär att man är osäker på vad rollen egentligen kräver av en. I formandet av en roll påverkas man av, dels hur man ser på sig själv och dels hur andra ser på en. Rollkomplementaritet kan uppstå om de egna uppfattningarna överensstämmer med andras.

4.6 Kritik mot roll

Begreppet roll kan inte ensamt ge en tillräckligt djup analys av empirin. Ruddock³⁸ menar att den ändå är användbar när det gäller att koppla ihop förklaringar av beteendet med samhälleliga faktorer.

En kritik från det radikala perspektivet är att rollbegreppet inte lägger särskilt stor vikt vid mer allmänna sociala påtryckningar. Just det radikala perspektivet fokuserar på kvinnans roll och att den ser annorlunda ut än mannens vilket alltid kommer att leda till att hon får göra vissa bestämda saker på grund av påtryckningar från samhället. Vi tänker att denna kritik även kan användas i ett bredare perspektiv, nämligen att dessa sociala påtryckningar på liknande sätt kan komma från chefer, samhället, klienter, familj och så vidare.

³⁵ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

³⁶ *ibid.*

³⁷ *ibid.*

³⁸ *ibid.*

4.7 Avslutande reflektion

Den teoretiska referensramen i uppsatsen är socialkonstruktionistisk teori. Socialkonstruktionismen lägger fokus vid den sociala interaktionen. Som en förlängning av teorin har vi valt att använda oss av begreppen gruppen som social konstruktion och media och konstruktion. Socialkonstruktionismen belyser att verkligheten är en subjektiv konstruktion och att de studerande skapar denna verklighet tillsammans i de kontexter de befinner sig. Gruppen som konstruktion har vi valt för att tydliggöra i vilka kontexter de studerande befinner sig och för att påvisa att dessa kontexter påverkar. Media och konstruktion är viktigt att ha med för att öka förståelsen för hur vi uppfattar att nyheter konstrueras och att alla berörda parter är delaktiga i konstruktionen. För att ytterligare bredda vår undersökning har vi även valt att använda oss av begreppet roll eftersom denna kopplar ihop förklaringar av beteendet med samhällsliga faktorer. Rollbegreppet kommer dels att användas för att definiera informanternas olika roller men även för att se på konflikter som kan uppstå inom eller emellan dessa. Den kritiska bedömningen är att teorin och begreppen är valda för att bredda till att utföra en mer heltäckande analys.

5. Metod och material

I detta kapitel presenteras forskningens metod, ansats, undersökningsinstrument och analysmetod. Här redovisas även för vår förförståelse, litteratursökning, tillvägagångssätt, etiska dilemman, validitet och reliabilitet. Kapitlet är uppdelat på detta sätt för att ge läsaren en känsla för i vilken ordning vi utfört arbetet.

5.1 Förförståelse och erfarenhet

Thurén³⁹ menar att förförståelse kommer ifrån att vi inte kan låta bli att tolka alla de sinnesintryck vi får. Vidare diskuterar han hur viktigt det är med växelspelet mellan förförståelse och erfarenhet i den samhällsvetenskapliga kvalitativa forskningen. Han menar att erfarenheter och förförståelse verkar kumulativt. Vi håller med om detta och menar att våra erfarenheter under studietiden har gjort att förståelsen för fenomenet vi undersöker har reviderats. Vår syn på socialtjänst/socialarbetare i media ser annorlunda ut idag än det gjorde innan utbildningen påbörjades. Synen på medierapporteringen av socialtjänsten kommer ifrån att vi, precis som de flesta andra, är konsumenter av media i olika former. Medier av olika slag är en stor del av svenskens liv och denne ägnar i genomsnitt sex timmar per dygn åt press, radio och tv.⁴⁰ Media är alltså en stor påverkansfaktor.

Vid flera tillfällen under studietiden har vi tagit del av den debatt som finns i samhället om vad som skildras i media. På så vis har vi uppfattat, reflekterat och diskuterat de många olika bilder som porträtteras av socialtjänsten, och i förlängningen socialarbetaren, i media. Förförståelsen har alltså uppkommit genom diskussioner med vänner och familj, men framförallt genom de diskussioner och samtal vi haft med andra studerande och kollegor på arbetsplatser under studietiden. Självklart är även egna erfarenheter och fördomar som är införskaffade under hela livet av betydelse. Vi har diskuterat liknande frågor även innan påbörjad utbildning men menar att den förförståelsen reviderats efter att vi fått en större inblick i det sociala arbetet. Det är snarare så att vi båda går in i en slags, som flera av informanterna beskriver, försvarsställning för socialarbetarna. Vi är mer kritiska till det som rapporteras och är intresserade av att höra socialarbetarna själva uttala sig och berätta om det sociala arbetet. Den förförståelse vi har för uppsatsämnet är i mångt och mycket präglad av tiden på institutionen och det vi upplevt och tagit till oss därifrån.

5.2 Litteratursökning

För att hitta litteratur och tidigare forskning har sökningar främst skett i bibliotekskatalogerna GUNDA och LIBRIS med sökorden: media, medierapportering, socionomstuderande och media, medias påverkan samt socialt arbete. En begränsning som gjordes var att endast söka svensk litteratur. Sökning har även skett i databaserna Mediearkivet, Artikelsök, Google Scholar samt SOU:s hemsida efter rapporter inom området.

5.3 Metodval

Widerberg⁴¹ poängterar att en forskare alltid bör tänka igenom sitt metodval noggrant. Det handlar om att olika forskningsfrågor kräver olika metoder. Utifrån syfte och frågeställningar

³⁹ Thurén, (1996). Vetenskapsteori för nybörjare, Liber

⁴⁰ Lundälv, & Moberg, (2006). Mediehandbok för socialarbetare, Meyers

⁴¹ Widerberg, (2002). Kvalitativ forskning i praktiken, Lund: Studentlitteratur

är valet av kvalitativ intervjuemetod relevant. Intentionen med intervjuerna var att komma informanterna nära, att få ta del av deras upplevelser och tankar kring frågorna, och då kändes valet av personliga intervjuer mest relevant. Intervjuerna var semistrukturerade i syfte att ha möjlighet att ställa följdfrågor, göra klarifieringar, analysera och tolka under intervjutillfället.

Vi söker innebörden av det som sägs under intervjuerna och för det syftet passar valet av semistrukturerade intervjuer väl då det finns utrymme för mer fri berättelse samtidigt som vi genom intervjuguiden säkerställt att de tänkta temana i undersökningen tas upp under intervjuerna.

Kvale⁴² diskuterar tre olika bruk av intervjun som samtal, en del av vardagssamspillet, den professionella intervjun samt en filosofisk diskurs. Till karaktären kommer forskningsintervjuerna att vara professionella och det är vi som intervjuare som ensidigt ställer frågor. Vi vill genom detta få informanternas beskrivningar och förstå hur de upplever medierapporteringarna om socialtjänsten. Avsikten med undersökningen är inte att dra några generella slutsatser, utan att exemplifiera.

Widerberg anser att en kvalitativ intervju innebär ett samspel mellan forskare och intervjuad, det innebär inte automatiskt att man inte kan ha intervjuguide och liknande utan att det är forskarens roll och det möte som uppstår som gör att det blir en kvalitativ intervju, till skillnad från en standardiserad intervju.⁴³

För att samla in empiri som kan ge svar på frågeställningarna har tio studerande intervjuats. Från början var syftet att intervjuva både män och kvinnor i en om möjligt spridd åldersfördelning. En avgränsning i undersökningen var att enbart intervjuva studerande på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs Universitet, dock gav urvalet även en informant från ett annat universitet. Vi valde att utesluta de studerande som går på sjunde terminen då dessa var mitt uppe i skrivandet av sina egna C- uppsatser och sökte informanter i de övriga terminerna.

5.4 Val av ansats

Uppsatsen är deskriptiv och explorativ, vilket innebär att vi undersöker och beskriver ämnet för uppsatsen. Ansatsen har varit induktiv då empirin varit utgångspunkten för val av teoretisk referensram. I undersökningen har det även funnits abduktiva inslag då teoretiska begrepp varit en grund för tolkning och analys av empirin⁴⁴.

5.5 Undersökningsinstrument

När det gäller studiens intervjuguide valde vi att avgränsa oss på så sätt att frågorna dels skulle beröra synen på socialarbetare/socialtjänst i medierapporteringar och hur detta påverkar, och dels synen på relationen mellan socialarbetare och media. Dessa teman valde vi dels för att kunna säkerställa att få svar på frågeställningarna och dels för att begränsa forskningsområdet.

⁴² Kvale, (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur

⁴³ Widerberg, (2002). Kvalitativ forskning i praktiken, Lund: Studentlitteratur

⁴⁴ Larsson, Lilja, Mannheimer, (red) (2005). Forskningsmetoder i socialt arbete. Lund: Studentlitteratur

Intervjuguiden var semistrukturerad med öppna frågor. Vi ville genom intervjuerna komma åt och få kunskap om det Larsson⁴⁵ beskriver som varje intervjupersons subjektiva upplevelser genom direkta citat, uttryck och meningsbeskrivningar där deras kunskaper, känslor, attityder och tankar framkommer⁴⁶ kring de teman vi vill undersöka.

Innan det blev dags för de tio intervjuerna genomfördes två pilotintervjuer som bidrog till att korrigeringar gjordes i intervjuguiden⁴⁷. Korrigeringarna gjordes utifrån hur frågorna tolkades i pilotintervjuerna och det tillkom ytterligare frågor i intervjuguiden samt några ändringar i frågeformuleringarna.

5.6 Tillvägagångssätt

Vi började söka efter informanter genom att sammanställa ett brev som sattes upp på Institutionen för socialt arbete. Då Institutionen för socialt arbete är en av de större vid Göteborgs universitet med cirka 1 400 studerande⁴⁸ förutsattes att underlaget var tillräckligt. I brevet fanns en kort presentation av oss samt syftet med undersökningen. I en förhoppning att ämnet skulle ge upphov till nyfikenhet för undersökningen utgick vi ifrån att det inte skulle bli några problem att finna informanter. Det visade sig snart att detta inte var en fruktsam metod då inte en enda studerande svarade på brevet. Vi fick helt enkelt revidera metoden att söka informanter.

Vi tog nu istället personlig kontakt med andra studerande på institutionen för att undersöka om det fanns något intresse för att delta i undersökningen. Intresset var, även denna gång svårt. Därefter kontaktades studiekamrater som i sin tur föreslog andra kurskamrater som kunde vara lämpliga för intervjuer. Genom denna snöbollsmetod⁴⁹ fann vi slutligen tillräckligt många informanter till undersökningen.

Från början var syftet att sträva efter en jämn kön- och åldersfördelning. Önskvärt var att olika etniciteter skulle finnas representerade i urvalet, men då tiden var knapp och förvånansvärt många tackade nej till förfrågan avgränsade vi oss till den kön- och åldersfördelning som blev utfallet av snöbollsmetoden. Naturligtvis handlar det även om att andelen kvinnliga studerande på institutionen är överrepresenterade. Fördelningen i undersökningen kom att bli ungefär som fördelningen är överlag på institutionen. På institutionen är de allra flesta, ca åttiosex procent, kvinnor och fjorton procent män.⁵⁰ Förhoppningen att flera olika etniciteter skulle vara representerade i undersökningen nåddes inte, nio av de studerande är födda i Sverige och en är av annat ursprung. Sammanlagt åtta kvinnor och två män mellan åldrarna tjugotvå och trettiosju år intervjuades. Majoriteten av informanterna var yngre och vilket innebär att de äldre studerande som finns på institutionen inte är representerade i undersökningen. Urvalet hade sannolikt sett annorlunda ut om vi hade kunnat välja intervjupersoner helt fritt. Dock fanns det kriterier som vi strävade efter i urvalet som vi inte kunde kompromissa med. Det innebar att informanterna skulle vara socionomstuderande och att ingen av dem skulle studera på sjunde terminen. Vidare var ett kriterium att informanterna skulle vara intresserade av ämnet för undersökningen, vilket vi utgick ifrån då de valde att låta sig bli intervjuade.

⁴⁵ Larsson, Lilja, Mannheimer, (red) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ Se bilaga 3 för fullständig intervjuguide

⁴⁸ www.socwork.gu.se

⁴⁹ Larsson, Lilja, Mannheimer, (red) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

⁵⁰ Högskoleverkets rapportserie 2003:16 R, sid 307

Vi började med att utföra två pilotintervjuer för att undersöka hur väl intervjuguiden fungerade och det innebar att en del korrigeringar utfördes i den. Själva insamlandet av empirin började med att vi intervjuade sju personer. Under tiden intervjuerna pågick fann vi att snöbollsmetoden genererat en positiv effekt. Det var fler studerande som visade sig intresserade av att delta i undersökningen. Ytterligare tre intervjuer planerades för att bredda undersökningen men vi valde att begränsade oss till att totalt genomföra tio intervjuer. Denna begränsning ansåg vi vara relevant med tanke på studiens omfång och den tid som fanns till förfogande.

Sex av intervjutillfällena genomfördes i ett avskilt rum på institutionen. Fyra av intervjuerna genomfördes på informantens arbets- respektive praktikplats. Syftet med avskilt rum var att få de studerande att känna sig trygga i att ingen utomstående skulle ha möjlighet att höra vad som sades. Förhoppningen var att miljön skulle kännas trygg och att informanterna kände sig bekväma nog att tillåta sig själva att tala öppet med oss.

Under alla intervjuer användes bandspelare lånad från institutionen. Svenning⁵¹ menar att användning av bandspelare är ett krav när man gör kvalitativa intervjuer och avsikten var att transkribera intervjuerna. Inför varje intervju presenterade vi oss, informerade om syftet med studien samt informerade de studerande om att hänsyn kommer att tas till deras anonymitet. De fick information om att vi följer de forskningsetiska regler som finns inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning samt att intervjun var frivillig och att de hade möjlighet att avsluta intervjun eller välja att inte svara på någon fråga.

Under intervjuerna har vi varit flexibla och lyhörda för svar som vid behov har följts upp och återkommit till. Då och då har meningar sänts tillbaka till informanten för att undersöka om denne med sin beskrivning menat det vi har tolkat. De studerande har haft möjlighet att bekräfta, dementera eller ändra det sagda eller meningen med det och på det viset har vi haft dialog med dem. Vi har alltså redan under intervjuerna gjort en tolkning och intervjuerna har blivit vad Kvale benämner som självkorrigering⁵².

Under intervjuerna ställde en av oss frågorna och den andra antecknade och dessa roller byttes varannan gång. Det var fritt för bägge att ställa någon kompletterande fråga eller göra en klarifiering. Varje intervju varade mellan trettio och fyrtiofem minuter men vi avbröt ingen utan lät alla studerande tala färdigt även om det drog ut på tiden. I slutet av intervjuerna var informanternas reflekterande av högre grad än i början och av det skälet lät vi bandspelaren vara påslagen under hela tiden. I alla tio fallen fungerade bandinspelningen bra och det var relativt lätt att urskilja vad som sagts av informanterna. Är det någonting vi skulle göra annorlunda så är det att ljudupptagningen skulle ske på annat sätt. Valet hade förmodligen blivit en mp3 spelare eller liknande för att få ett ännu klarare ljud.

Inför intervjuerna diskuterade vi den asymmetriska maktbalansen som råder då det är vi som definierar situationen och styr i sammanhanget. Under intervjuerna satt informanterna ansikte mot ansikte med en av oss och den andre satt vid sidan om, för att undvika en två mot en känsla.

⁵¹ Svenning, (2003). Metodboken, Lorenz Förlag

⁵² Kvale, (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur

5.7 Analyismetod

Den analysmetod vi valt är meningskoncentrering. Kvale⁵³ beskriver denna analysmetod som en koncentrering av långa uttalanden till kortare sådana för att därigenom fånga det betydande innehållet av det som sagts i intervjuerna och formulera detta i nya koncentrerade ord. Valet att använda denna analysmetod är för att hitta essensen av vad informanterna berättar. För att göra analysen än mer fokuserad har vi valt att söka efter de tre teman som legat till grund för intervjuguiden. När detta gjordes följde vi Kvales⁵⁴ fem steg för meningskoncentrering. Det första steget innebar att flera gånger läste igenom alla intervjuerna för att få en känsla av helheten. Utifrån temana sökte vi därefter efter meningsenheter för att hitta innebörden av intervjuerna. Härfter tolkades vad som sagts och detta sorterades in under temana. Mot dessa ställdes sedan frågeställningarna. Det sista steget innebar att innebörden av informanternas berättelser analyserades kopplat till teorier och begrepp.

Allt intervjumaterial fanns inspelat på band och vi valde att göra selektiva transkriberingar där sådant som inte var av vikt för undersökningen utelämnades. Detta kan ha varit delar där informanterna pratat om någonting som ligger utanför ämnet.

5.8 Etiska överväganden och dilemman

Innan varje intervju förklarade vi för informanterna att de fyra forskningsetiska huvudkraven som finns inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning följs. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att forskaren skall informera informanterna om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.⁵⁵ Då vi inte haft någon möjlighet att via brev informera intervjupersonerna om syftet med undersökning, har vi valt att innan varje intervju muntligen informera om detta. Vi har informerat om syftet med forskningen samt att deltagandet är frivilligt. Det kändes viktigt att fastställa att det inte fanns något tvång. De studerande fick veta att de under intervjun kunde välja att inte svara på vissa frågor om de inte ville. Kvale⁵⁶ menar att stämningen under intervjun kan bli intim och få informanten att tala om saker de senare kommer att ångra. Vi är medvetna om att även vi som intervjuar är studerande, precis som informanterna, vilket kan påverka öppenheten mellan oss på så vis att någon informant senare vill dra tillbaka saker de talat om. Möjligheten att dra tillbaka något en studerande sagt är även det något vi informerat om.

Då vi ville spela in intervjuerna tillfrågades varje informant om lov innan detta gjordes. Vidare informerades om syftet med bandupptagningen och att banden kommer att hållas i låst förvaring, samt raderas när de inte längre behövs.

Med samtyckeskravet menas att de som deltar i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.⁵⁷ Samtliga studerande samtyckte till att delta i intervjun. Vi har även varit överens med informanterna om hur intervjuerna ska användas. Alla informanter godkände att intervjuerna spelades in på band.

⁵³ Kvale, (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur

⁵⁴ ibid.

⁵⁵ Vetenskapsrådet. (1990). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning

⁵⁶ Kvale, (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur

⁵⁷ Vetenskapsrådet. (1990). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning

Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om alla personer i undersökningen skall ges största möjliga konfidentialitet och att personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.⁵⁸ Vi har innan varje intervju talar om för deltagaren att denne kommer att hållas anonym genom hela undersökningen. Ingenting av vad de säger ska kunna kopplas tillbaka till dem. Personnamn, namn på platser och andra detaljer som kan röja de studerandes identitet har avidentifierats⁵⁹. Alla inspelade band och texter har vi haft i låst förvaring i våra hem och de raderas efter undersökningens avslut.

Nyttjandekravet gäller uppgifter insamlade om enskilda personer och att dessa endast får användas för forskningsändamål.⁶⁰ Vi talade om för informanten att det insamlade materialet endast kommer att användas i undersökningssyfte.

Under tiden för undersökningen har de etiska konsekvenser som forskningen kan innebära diskuterats. Detta ledde till att vi kom överens om att under intervjuerna inte gå in på djupet i frågor som de studerande verkar känna obehag kring även om det är önskvärt att komma åt svåra eller känsliga företeelser. Vi vill inte att informanterna ska känna att de blir forcerade att svara då detta kan leda till att de studerande inte känner förtroende för oss eller att någon drar sig ur intervjun helt. Den asymmetriska maktbalansen som råder då vi är två intervjuare är vi medvetna om. Som forskare har vi tolkningsföreträdare och är restriktivt inställda till att informanterna har inflytande över hur deras uttalanden, mimiker och kroppsspråk tolkas. Vi tolkar intervjuerna med egna glasögon, då det är vår undersökning.

5.9 Validitet och reliabilitet

En undersöknings validitet är beroende av att man verkligen studerar det man haft för avsikt och angivit att undersöka. Detta betyder att man måste formulera intervjufrågor utifrån de syften och frågeställningar man har valt, samt att respondenterna utgörs av de personer som är mest lämpade att bidra med relevant datamaterial⁶¹. Detta är något vi har tagit fasta på i undersökningen. Intervjufrågorna är formulerade efter uppsatsens syfte och frågeställningar och informanterna är socionomstuderande, vilka vi anser vara de bästa för att besvara frågorna. I dessa avseende anser vi att det är hög validitet i undersökningen. Vad som däremot kan ha minskat validiteten är den så kallade intervjuareffekten⁶², som innebär att vi genom minspel, utrop eller ledande frågor påverkat informanternas svar.

Reliabilitet innebär att resultaten ska vara tillförlitliga. Två undersökningar med samma syfte och med samma metoder ska ge liknande resultat under förutsättningen att ingenting i populationen förändrats.⁶³ Då vi ställt följdfrågor som inte alltid varit lika under intervjuerna menar vi att reliabiliteten är låg. Det skulle inte bli exakt samma svar från informanterna om intervjuerna genomfördes igen. Då undersökningen är mer exemplifierande än generaliserande är vi medvetna om att risken för att flera av de fel Kvale⁶⁴ diskuterar kan ha uppstått i undersökningen. Några av dessa kan vara: intervjuareffekten vilken innebär att vi påverkat informanterna under intervjutillfället, intervjusituationen i sig, miljön, humör och stress är alla exempel på saker som spelar roll för vad informanten berättar och tolkningsproblem från vår sida.

⁵⁸ Vetenskapsrådet. (1990). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning

⁵⁹ Larsson, Lilja, Mannheimer, (red) (2005). Forskningsmetoder i socialt arbete Lund: Studentlitteratur

⁶⁰ Vetenskapsrådet. (1990). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning

⁶¹ Svenning, (2003). Metodboken, femte upplagan, Eslöv: Lorentz Förlag

⁶² ibid.

⁶³ ibid.

⁶⁴ Kvale, (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur

5.10 Uppsatsens fortsatta disposition

I de följande kapitlen redogörs för studiens resultat och analys av dessa. I kapitel sju presenteras resultaten som redovisas utifrån aktuella teman. Kapitel åtta behandlar analysen utifrån socialkonstruktionistisk teori och begreppen roller, gruppen som konstruktion och media och konstruktion. Därefter följer kapitel nio som omfattar en diskussion samt reflektioner. Kapitel tio innefattar de referenser vi använt oss av i studien och uppsatsen avslutas med bilagor i kapitel elva.

6. Resultat

Huvudfyndet i temat rapporteringar är att alla de tio studerande upplever att rapporteringarna är ensidiga ur den aspekten att de endast är negativa. I temat påverkan är huvudfyndet att de studerande upplever att de inte blir lika påverkade av medierapporteringen som det övriga samhället. Vidare i det tredje temat är huvudfyndet att relationen mellan socialarbetare och media upplevs som att den genomsyras av enbart något negativt. Resultat som förvånat oss mest är att de studerande så enhälligt har en uppfattning om att det endast är negativa medierapporteringar. Det har även visat sig att informanterna inte reflekterat speciellt mycket kring det faktum att det kan finnas en relation överhuvudtaget.

Här nedan kommer vi att redovisa resultaten som baserar sig på intervjuer genomförda med tio studerande under höstterminen 2007. Genom intervjuerna har vi tagit reda på hur de upplever medierapportering om socialtjänsten, hur de påverkas av rapporteringarna samt hur de tänker kring relationen socialarbetare – media. Detta är även studiens frågeställningar och de har legat till grund för de tre temana: rapporteringar, påverkan och relation. I det här kapitlet besvarar vi alltså våra frågeställningar. Resultaten presenteras genom att vi redovisar talande intervjuцитat som är centrala för förståelsen av hur informanterna upplever medierapporteringen.

Vi kommer inte att redogöra för vilka informanter som sagt vad då vi anser att det inte är av relevant betydelse för undersökningen.

6.1 Rapporteringar

6.1.1 Orättvis bild

/---/de målar väl upp en ganska ensidig bild av det kan jag tycka.

Ja jag har i alla fall inte stött på någon positiv bild av socialtjänsten i media utan när det uppmärksammas brukar det vara att man har gjort något fel eller nåt har gått snett eller... negativt tycker jag.

Detta är något som samtliga tio informanter tar upp under intervjutillfället, nämligen upplevelsen av att det är en ensidig rapportering av socialtjänsten som dominerar nyheterna och att denna är negativ.

/---/det blir ju såna skandalsensations nyheter liksom. Det är väl mest det annars så tycker jag inte man hör så mycket om socialtjänsten/---/

En studerande utvecklar sina tankar om att det rapporteras negativt om socialtjänsten och kommer fram till att de gånger det sker handlar det ofta om uppseendeväckande händelser. Sju av informanterna uttrycker liknande åsikter, att det är just extremfallen som framkommer om något alls.

Ja det tror jag, det är klart att kvällspressen vill alltid sälja lösnummer och då får man göra det så smaskigt som möjligt/---/

Sex av informanterna anser att media vill sälja och att det är skälet till att rapporteringarna är negativa, de uttrycker att det är det folk vill läsa.

/---/Sen tycker jag inte bilden i sig är så klar... Det skildras ju inte alla sidor, utan nästan alltid när det händer något negativt.

Majoriteten uttrycker funderingar kring vad ensidigheten kan bero på. Tre informanter reflekterar över att det kanske handlar om att det inte finns någon anledning för media att rapportera om de mer positiva händelserna. De uttrycker att det antagligen inte finns något intresse från vare sig allmänheten eller medias sida.

/.../ lättare om det inte handlade om sekretess och sådär, jag kan inte skriva in till en tidning med en solskenshistoria för då utlämnar jag ju någon, även om jag inte säger namnet kan man ju förstå vem det är ändå. /.../ Det görs ju så mycket som inte kommer fram/.../

En annan orsak till ensidigheten som fyra studerande tar upp är att socialtjänstens sekretess utgör ett hinder för kommunikationen mellan socialarbetare och media. Tre informanter uttryckte inte någon åsikt om orsaker bakom den negativa rapporteringen.

/---/Offersidan blir ofta starkare hörd i media medan socialtjänsten kanske inte kan bemöta det på ett konkret sätt då de har tystnadsplikt och sekretess./---/

Fyra av de studerande beskriver att de förhåller sig kritiskt till rapporteringarna. Av dessa fyra är det två som menar att det som skildras visserligen kan stämma men att de är medvetna om att det inte är alla sidor av en händelse som kommer fram i media. Alla fyra ansåg att tystnadsplikten är en faktor som påverkar hur rapporteringarna ser ut.

/---/Jag tycker att det är ok för någon granskning behöver vi ju och har vi ingen annan riktig instans som granskar vad som händer då får väl media... sen vet jag att de inte skriver saker som stämmer alltid. Jag tycker ändå insynen är bra.

/---/medias roll är ju att kritisera eller kritiskt undersöka förhållanden i samhället/---/

/---/Jag tror inte det är någon hetsjakt på socialtjänsten eller så utan det är ganska bra att det finns fri media och tryckfrihet.

Fyra informanter menar att granskning från media är något bra, trots att rapporteringarna kanske inte alltid stämmer överens med verkligheten. Dessa uttrycker att det är bra med medias uppmärksamhet, även om den är negativ, då den fungerar som granskning och påtryckningsmedel av socialtjänsten. En av dessa fyra anser att detta är något man som socialarbetare får ta och att det är positivt med en granskning från medias håll. Som en förklaring till sin inställning ansåg den studerande att en socialarbetare har makt och inflytande över andra människor, ett stort ansvar, vilket kan få stora konsekvenser.

/.../det känns som det är ett väldigt utsatt yrke och att det i princip inte går att göra rätt för att då alltså om man gör rätt uppmärksammas inte det alls, och gör man fel så blåses det upp till enorma proportioner./---/

/---/just att man tar upp Vetlandafallet att det har hänt någonting som är fel men samtidigt är det inte rättvist för vi tar aldrig upp när någonting är bra, och där av så blir det ju... orättvisa./---/

Samtliga informanter uttryckte att de upplever medierapporteringarna orättvisa. Informanterna menar att orättvisan hör starkt samman med den ensidiga negativa rapporteringen. En studerande förklarar att det i och för sig är bra att media rapporterar om de stora fallen men menar samtidigt att eftersom det bara är denna rapportering som finns blir det en ensidighet i skildringarna, vilket är orättvist.

Sammanfattning: Huvudfyndet i temat rapporteringar är att alla de tio studerande upplever att rapporteringarna är ensidiga ur den aspekten att det endast är negativt. Vidare resultat påvisar att informanterna har någon slags förståelse för detta då sex av dem förklarar orsaker till det. Orsakerna tenderar att handla om att medias främsta roll är att sälja så stora upplagor som möjligt. Anledningar till att media väljer att rapportera om negativa händelser menar informanterna är att det är sådant som säljer oavsett om de är sanningsenligt eller inte. Tre informanter pratade om att en orsak kunde vara att det positiva som sker inom socialt arbete inte är intressant nog och inte heller har något nyhetsvärde. Trots att medierapporteringarna handlar om negativa händelser så upplever fyra informanter att rapporteringarna är nödvändiga. De uttrycker att det är positivt att det finns en fri media samt att det råder tryckfrihet. De beskriver och poängterar medias roll som kritisk granskare av samhället och dess institutioner. Två informanter saknar mer kontroll av socialtjänst. De påpekar att de värnar om den viktiga roll media har som samhällsgranskare.

6.2 Påverkan

6.2.1 Det rör andra

/---/det är liksom inget som jag sätter så mycket samband med mig själv på nåt sätt, det är ingenting som jag identifierar mig med så mycket eller typ grubblar över/---/

Fyra av informanterna beskriver att de inte upplever att de blir påverkade av medierapporteringar om socialtjänsten alls. Två av dem reviderar dock sina utsagor och reflekterar under intervjuens gång att de hoppas att de inte påverkas i någon större utsträckning. Informanterna som håller fast vid sin första beskrivning menar att de inte identifierar sig med bilden som framställs i media, eller att de inte reflekterat över ämnet alls och av det skälet upplever de inte heller påverkas.

Ja det gör det säkert, på så vis att om jag ska tala om vart jag har gjort min praktik eller var jag ska jobba någonstans kan jag inte bara säga "jag jobbar på socialtjänsten i..." utan jag måste lägga till nånting "men det är faktiskt ganska roligt" eller "det ger mig faktiskt nånting", jag vill förklara varför jag är en sån hemsk människa som vill jobba där liksom och det tror jag att media definitivt påverkar... jag vet ju vad alla andra läser och ser.

/---/Oftast står det ju om alla tabbar men så får man ju inte bakgrundsinformation som i Bobby fallet t.ex. så förutsätter man att man anmält detta till socialtjänsten men... de hade faktiskt inga uppgifter om att det var så här för den här pojken och hur ska man kunna liksom... och då blir det ofta, ja att jag ska försöka försvara yrkeskåren på nåt vis.

/---/även om jag inte är färdig socialarbetare än så kan jag nog lätt gå i försvar mot det här och ska förklara.

Tre informanter berättar att de går in i försvarsställning mot medias negativa rapporteringar. Denna försvarsställning intar dem dels gentemot omvärlden i form av vänner, familj och bekanta, dels gentemot sig själva. En del uttrycker att de känner att de måste försvara sitt val av utbildning på grund av att professionen får så mycket kritik i media. I citaten ovan konkretiseras hur det kan kännas när dessa känslor gör sig påminda. En studerande menar att läsaren ofta får berättelsen med facit i hand och då kan det ju bli uppenbart för vem som helst vad för slags åtgärder som borde ha vidtagits. Vidare beskriver denne att något som ofta saknas i de stora fallen är just bakgrundsinformation och att detta är något läsarna inte får veta. Det saknas en större helhetsbild i media som läsaren aldrig får kunskap om vilket innebär att de utgår ifrån att socialtjänsten har de uppgifter som läsaren har nu. Det handlar om att läsaren har en okunskap för hur arbetet på socialtjänsten fungerar.

/---/det kan vara en missvisande bild och att jag tror att det påverkar väldigt mycket hur folk, alltså hur gemene man ser på socialtjänsten, jag tror inte gemene man har något större förtroende för socialtjänsten och jag tror att mycket beror på hur det framställs i media.

Sex av informanterna pratar om påverkan på samhällets syn eller på gemene mans syn när vi ställer frågan om hur de själva påverkas. De beskriver bland annat att gemene man kanske inte är tillräckligt kritisk till det han läser och att detta innebär att det är sannolikt att han påverkas av rapporteringarna på ett negativt sätt.

/.../ man tänker på ett helt annorlunda sätt och det måste ju vara en del i processen när man går socionomutbildningen.

Hälften av de studerande menar att de själva har en bättre uppfattning om hur socialtjänsten fungerar och att de därför tar rapporteringarna med en nypa salt, i motsats till gemene man som tror att det som rapporteras är hela sanningen.

Ja det skulle jag. Jag skulle vilja göra det, framförallt för att skaffa mig den erfarenheten/---/

Ja, helt klart/---/jag tror att det är en bra grund också att lära sig alla lagar och sådana där saker som inte existerar lika mycket på andra arbetsplatser/.../ och jag tror att det är viktigt att börja där på något sätt.

Nio informanter skulle kunna tänka sig att arbeta inom socialtjänsten. Samtliga pratar om att det nog är en bra och lärorik upplevelse samt att det nog är bra att börja sin socionomkarriär där och att det är en viktig erfarenhet att se insidan av socialtjänsten. Fyra av informanterna reflekterar över att det kanske inte är det roligaste jobbet som socionom och att det säkert kan vara tråkigt och enformigt.

Sammanfattning: Huvudfyndet i temat påverkan är att de studerande upplever att de inte blir lika påverkade av medierapporteringen som det övriga samhället. Fyra av informanterna menar att medierapporteringen inte påverkar dem alls. De känner ingen samhörighet med det som framkommer i media. Tre studerande förklarar att de intar en försvarsställning gentemot medierapporteringarna. Denna försvarsställning kan rikta sig mot dem själva, familj, vänner men även andra yrkesutövare. Sex studerande pratade utifrån ett samhällsperspektiv, de beskriver hur samhället och gemene man kan påverkas av medierapporteringarna. De berättar att samhället har en negativ syn på socialtjänsten och socialarbetare som grundas i medierapporteringarna. Fem av informanterna menar att de inte blir lika påverkade av rapporteringarna eftersom de är socionomstuderande och på så vis har en viss insyn i det sociala arbetet. Alla informanter utom en pratar om socialtjänsten som en framtida arbetsplats. De poängterar att det är ett viktigt arbete och att det fyller en viktig funktion i samhället.

6.3 Relation

6.3.1 Det känns infekterat

Jag ska vara ärlig och säga att jag är blank där, jag tänker inte så mycket på det, det är väldigt intressant där för det får mig att tänka lite jag har aldrig funderat så mycket på massmedia och socialarbetare.

/.../Man kanske inte riktigt är medveten om att möjligheten heller finns, jag har ju inte funderat på det tills du sa det nu. Men om man belyser det, absolut, jag tror det finns en möjlighet.

Två av informanterna uppger att de aldrig har reflekterat över frågan förrän vid intervjutillfället. Majoriteten av informanter uttrycker att detta ämne är något de tänkt inte på i så stor utsträckning. De förundras över detta då de menar att ämnet är intressant.

/---/det är ingen harmonisk relation alltid, känns lite spänt där emellan eller lite, att man på nåt sätt ska bråka med varandra hela tiden liksom./---/

Jag vet inte, det känns som om det är lite infekterat liksom, att det är ok att hacka på socialtjänsten och ok att hacka på socialarbetare/---/

Majoriteten av informanterna beskriver att de upplever att det är en svår relation med problem som det inte går att göra någonting åt. En informant beskriver att relationen är infekterad och att media anser att det är okej att hacka på socialtjänsten och socialarbetare. Majoriteten beskriver en känsla av hopplöshet då de reflekterar kring relationen. En informant menar att problemet i relationen ligger i att socialarbetaren stänger igen mot yttervärlden ju mer kritik de får. Fyra av informanterna delar denna uppfattning, att socialtjänsten är flat och att ingen där tar sitt ansvar. Informanterna menar att socialtjänsten gör sig osynlig och många gånger hänvisar till sekretessen.

/.../att man granskar och följer och på nåt sätt lyfter upp... bra och positiva insatser som socialtjänsten har gjort, människor som är nöjda och som har fått hjälp och bra hjälp av socialtjänsten. Att man lyfter upp det istället/---/

Två informanter lägger fokus vid medias roll i relationen och menar att det är medias ansvar att leta efter positiva saker att rapportera om. De uttrycker att media skulle kunna pröva att rapportera om positiva händelser för att undersöka om allmänheten är intresserade av det.

/---/Kan försöka att förbättra den bilden som människor har av socialtjänsten runt mina bekanta och kompisar och släktingar och mina klienter så men större än så tror jag inte att... ja det blir svårt/---/

Tre informanter pratar om att de försöker påverka människorna i deras närhet i deras uppfattning om socialt arbete. De ser inte någon stor möjlighet att kunna påverka medierapporteringarna. De menar att de kan vara med och påverka enskilda uppfattningar men inte rapporteringarna i stort.

/---/Det handlar ju också där om att liksom påbörja den processen och få ett gäng som gör det, alltså många så, så tror jag absolut att man kan påverka, ja använda sig av massmedia och ta fram det som faktiskt är positivt och också få fram problemen i samhället alltså belysa problemen som jag tror många människor inte vet finns att man lever i sin egen lilla ganska trygga värld. Och man borde börja använda det.

Två av informanterna reflekterar över vad socialarbetaren kan göra för att förbättra relationen. Ett förslag handlar om att bjuda in media och försöka skapa bättre relationer och ett annat handlar om att starta processer hos socialarbetare. I det senare argumentet lägger informanten fokus på att det inte går att vara ensam och göra detta, utan att man måste vara en grupp. En annan informant pratar om att socialtjänsten kan använda sig av media men att det är något socialtjänsten inte reflekterar över.

/---/Så egentligen tänker jag att någonstans måste jag ju göra mitt jobb så bra att jag inte ska behöva befara att han kommer och kollar in. Så egentligen ser jag att det kunde vara bättre med ett samspel snarare än... i alla fall inte att göra såhär (håller upp händerna för ansiktet)/---/

En informant menar att ett samspel mellan socialtjänst och media skulle vara bättre än inget alls.

Sammanfattning: Huvudfyndet i temat är att relationen mellan socialarbetare och media upplevs som att den genomsyras av enbart något negativt. Relationen mellan socialarbetare och media är något de inte reflekterat över i någon större utsträckning tidigare. Informanterna beskriver trots detta relationen som dålig. Svaren under detta tema var väldigt spridda. Vi är medvetna om att frågorna i detta tema var öppna och fria för tolkning och att även svaren blir därefter. Trots spridningen finns dock en röd tråd som lyser igenom hos majoriteten av informanterna, nämligen att tankarna kring relationen präglas av att det är negativt. De beskriver hur de upplever att medierapporteringar om socialtjänsten ofta är just negativa. Tre informanter menar att de kan ha möjlighet att förbättra synen på socialt arbete på individnivå men att det är svårare på en mer strukturell nivå. Två informanter poängterar att det är medias ansvar att förbättra relationen i motsats till två andra informanter som menar att det är

socialarbetare som ska förbättra relationen till media. Vid de tillfällen de studerande pratar om olika förändringar som kan göras utgår de sällan från den egna personen, de beskrivs som avlägsna lösningar som någon annan ska göra.

Informanterna beskriver inte vad de själv kan göra utan talar i termer av vad *man* kan göra eller *man* bör göra. En studerande poängterar att ett samspel mellan media och socialtjänst är att föredra framför stängda dörrar.

7. Analys

I det här avsnittet analyseras empirin med hjälp av socialkonstruktionistisk teori och begreppen gruppen som social konstruktion, media och konstruktion samt roller. Vi har valt att redovisa analysen utifrån tre teman, rapporteringstemat, påverkanstemat och relationstemat. Vi är medvetna om att empirin från de tre temana går in i varandra men försöker hålla isär dem. Den analysmetod vi valt är meningskoncentrering då syftet varit att fånga det betydande innehållet av det som sagts i intervjuerna.

7.1 Rapporteringar

7.1.1 Balansgång med hinder

Ja... fallet Louise kanske bland annat, hela den här Bobby historien /.../

Vår studie påvisar liknande resultat kring uppfattningen om medierapporteringar som framkommit i tidigare forskning⁶⁵. Uppfattningen, att rapporteringarna i stort är negativa, går igen hos alla informanter. Detta är intressant då resultatet i forskningen⁶⁶ påvisar motsatsen, nämligen att majoriteten av rapporteringarna är positiva. Lundström⁶⁷ menar att denna uppfattning hos socialarbetare kan bero på att det är de uppseendeväckande barnavårdsfallen folk minns och att detta färgat socialarbetarnas syn. Vår studie stödjer Lundströms⁶⁸ slutsats, då informanterna till stor del pratar om de uppseendeväckande fallen när det gäller rapporteringar. En anledning till informanternas uppfattning om rapporteringarna kan vara på vilket sätt media konstruerar rapporteringar. Media har en självklar maktposition i konstruerandet och kan på så vis styra vilka aspekter som lyfts fram i rapporteringarna. En annan orsak till att informanterna uppfattar rapporteringarna negativa, trots att de i en större omfattning är positiva, kan utifrån Olssons⁶⁹ gruppkonstruktion vara att de i varandet av gruppen studerande konstruerar gemensamma föreställningar. Det faktum att de finns inom institutionen för socialt arbete och att rapporteringarna berör det sociala arbetet tolkar vi som att informanterna är mer mottagliga för de negativa aspekter som kommer fram i media, än om de varit studerande vid någon annan institution. Kontexten har en central betydelse⁷⁰. Rapporteringarna kan uppfattas som kritik mot en yrkeskår som informanterna å ena sidan identifierar sig med men å andra sidan inte gör. Utifrån Sherifs⁷¹ resonemang om gruppkonflikter menar vi att de studerande inte vill identifiera sig med de representanter för socialt arbete som framkommer i de negativa rapporteringarna. Sherif talar om skapandet av en vi-känsla i olika sammanhang och vi kan förstå att det uppstår en vi-känsla i gruppen och att de inte identifierar sig med de andra, de i media.

Nej, de skriver ju bara om det negativa, tror inte jag har läst något positivt, hur bra man jobbar eller hur mycket man hjälper till.

⁶⁵ Se kapitel 3 Tidigare forskning

⁶⁶ Lundström, (2004). Mellan vardag och dramatik. I Blomberg, Kroll, Lundström och Swärd, Hans (red.)

⁶⁷ ibid.

⁶⁸ ibid.

⁶⁹ Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

⁷⁰ Eriksson, Hermansson & Munger (red) (2004). Socialpedagogik och samhällsförståelse, Symposium

⁷¹ Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

Tyvärr är det svårt. Folk läser ju om det här, det säljer ju. Det gör det, tyvärr/.../

I empirin har vi funnit att några informanter anser att den ensidigt negativa rapporteringen beror på att positiva aspekter av det sociala arbetet är ointressant för media att rapportera om. Bra aspekter av det sociala arbetet är något som informanterna uppfattar som självklart och dessa aspekter är av den anledningen inte heller så intressant att rapportera om i media. Informanterna talade om att positiva aspekter ses som ointressant från medias sida av den anledningen att det skulle leda till att media inte säljer lika mycket. Ruddock⁷² talar om att tillskriva människor roller utifrån vem man är och vilka förväntningar som finns på en. Utifrån detta resonemang påvisar studien att informanterna tillskriver media rollen som säljare. De har en uppfattning om att fokus för media är att sälja och att detta styr medierapporteringen. Vi menar att det finns en föreställning hos informanterna om att detta skulle vara anledningar till medias beteende. Enligt Berger och Luckman⁷³ konstruerar människor sin egen verklighet och i interaktion med andra konstrueras en ny verklighet som baserar sig på en kollektiv uppfattning om denna. De studerande befinner sig i olika sociala sammanhang vilka de påverkar och påverkas av. I sociala sammanhang som institutionen, familjen eller umgängeskretsen, har människor åsikter och uppfattningar som de i relation med andra utformar till gemensamma konstruktioner. Uppfattningen att media nästan enbart har negativa medierapporteringar för att de vill sälja tolkar vi som en sådan kollektiv konstruktion. Utifrån att de studerande under utbildningen endast erbjuds begränsad mediekunskap⁷⁴ kan en anledning till deras föreställning om media vara att de inte har någon större insyn i medias funktion eller vilka spelregler media har att förhålla sig till.

Jag tror det här med kontrollinstans eftersom media blir någon slags kontroll, är ju egentligen positivt/---/

/---/insynen är viktig/---/

Ytterligare en roll informanterna tillskriver media är den som granskare och kontrollinstans. Dessa uppfattningar om medias roller konstrueras inte enbart på ett individuellt plan utan skapas i en kontext med andra. Utifrån Olssons⁷⁵ gruppdefinition tolkar vi att de studerande kommer fram till dessa två konstruktioner av medias roller som säljare samt granskare i det sammanhang de befinner sig i, nämligen på institutionen. Informanterna talade även om sammanhang där de ansåg att medias roll som granskare är nödvändig. Några av de studerande hade egen erfarenhet av socialtjänst och dessa erfarenheter har upplevts både positivt och negativt. Främst de med negativa erfarenheter tryckte på att medias granskningsroll är bra. Media har till uppgift att granska makthavare och samhällets institutioner vilket medverkar till att informanterna klär media i en förvärvad roll. Ruddock⁷⁶ menar att förvärvade roller skapas utifrån något man gjort. Alla informanter i vår studie har erfarenhet av medias konstruktioner i de rapporteringar de tagit del av. Detta menar vi förklarar deras beteenden då de försvarar medias roll som granskare till skillnad från andra sammanhang då de talar om medias granskning som något negativt.

/---/eftersom det aldrig är något som står när det går bra, fast det är klart att varför ska de

⁷² Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

⁷³ ibid.

⁷⁴ Under vår studietid erbjöds en lektion om media i en valbar kurs

⁷⁵ Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

⁷⁶ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

skriva om det, det ska ju va en självklarhet på nåt vis/---/

... det kanske inte har något nyhetsvärde.

Jag tror inte det är media som framställer den negativa bilden utan att jag skulle kunna bli påverkad av exempelvis skolan eller genom socialarbetarna själva. Det är lågavlönat, kvinnodominerat och har ingen hög status varken inom kåren själv eller på institutionen för socialt arbete. Det är snarare där det skapas en negativ bild som jag ser det.

Socialt arbete i allmänhet och arbete i socialtjänst i synnerhet ses av informanterna som något självklart, ett arbete som utförs eftersom det är det som ska göras. Lundby⁷⁷ menar att socialkonstruktionismen lägger fokus på det sociala verklighetsperspektivet, att människors kontext ges en central betydelse. Utifrån de studerandes sammanhang och hur det kan talas om socialt arbete i de kontexterna konstruerar de med andra ett gemensamt betraktelsesätt. Vi tolkar att det är utifrån dessa kollektiva konstruktioner de uttrycker sin syn på socialt arbete i studien.

Det görs ju så mycket som inte kommer fram... man kan lätt bli uppgiven ibland/---/

Bilden kan ju säkert kännas fruktansvärt orättvis för den socialarbetare som blir utsatt. Det finns ju en problematik som handlar om sekretess och tystnadsplikt. Offersidan blir ofta starkare hörd i media medan socialtjänsten kanske inte kan bemöta det på ett konkret sätt då de har tystnadsplikt och sekretess.

Informanterna talade om den negativa rapporteringen som en företeelse som inte går att göra så mycket åt och att en anledning till det är att det finns lagar och regler som hindrar socialarbetare att uttala sig i media. Vår empiri stödjer det Lundälv⁷⁸ pekar på i sin forskning, att det finns etiska dilemman som står i vägen för relationen mellan socialarbetare och media. Ett av dilemmena handlar om sekretess och rädslan för att röja något om enskilda när socialarbetare berättar om arbetet. Detta kan hindra socialarbetare från att själva initiera till mediekontakt. Informanterna i vår studie talade om att de upplever risken att utelämna personer eller röja sekretess som en orsak till att man inte kan berätta om vare sig negativa eller positiva händelser. Vi ser att informanterna har att balansera mellan dilemmat med sekretess och etiska regler för socialt arbete. Bland de regler SKTF⁷⁹ ställer upp finns att socialarbetare ska verka för att osaklig och orättfärdig kritik motarbetas och för att öka samhällets förtroende för verksamheten. Socialarbetare ska iakttaga sina egna reaktioner, värderingar och etiska ställningstaganden i yrkesutövningen, för att bli medvetna om vad som styr deras handlande.

7.2 Påverkan

7.2.1 Skilda världar

Nej jag har lite svårt att identifiera mig med det tror jag, jag känner mig inte hotad av det eller nånting.

⁷⁷ Eriksson, Hermansson & Munger (red) (2004). Socialpedagogik och samhällsförståelse, Symposion

⁷⁸ Lundälv, (2004). Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten, Lund: Studentlitteratur

⁷⁹ www.sktf.se

Resultatet påvisar att informanterna upplever att de inte påverkas av medierapporteringar i någon större utsträckning. Utifrån Lundbys⁸⁰ socialkonstruktivistiska inriktning kan vi se att informanterna i egenskap av studerande skapat sig uppfattningen att de har tillräcklig kunskap för att kritiskt kunna förhålla sig till medierapporteringarna. Detta på grund av att de har en viss förståelse för insidan av socialt arbete i egenskap av att de är studerande på institutionen. Denna kunskap delar de med sina kurskamrater och har utifrån detta konstruerat denna gemensamma föreställning. En annan aspekt av påverkan som framkommer i vår empiri är att de studerande inte tror fullt ut på medierapporteringarna. Utifrån Ruddocks⁸¹ rollperspektiv tolkar vi att de studerande tillskriver sig själva rollen som blivande socialarbetare och att denna roll innebär att de inte kan/får tro på medierapporteringarna om deras blivande yrkeskår. De måste ta rapporteringarna med en nypa salt på grund av deras roll som socionomstuderande. Vi kan inte säga om denna uppfattning kommer inifrån dem själva eller om det bottnar i vad de tror att andra förväntar sig av dem, då detta är något vi inte undersökt.

Informanterna är relativt säkra på att samhället tar intryck av rapporteringarna eftersom det inte har tillgång till den kunskap de själva har. Detta leder till att gemene man får en uppfattning om socialt arbete som inte stämmer överens med hur det verkligen förhåller sig. Informanterna pratar om hur *man* blir påverkad av medierapporteringarna men lämnar sig själva utanför den kategoriseringen. Sett utifrån Olssons⁸² gruppdefinition kan detta vara ett uttryck för en kollektiv konstruktion, att gruppen tillsammans skapar sig uppfattningen att de vet något resten av samhället inte vet, på grund av gruppstillhörigheten. De identifierar sig ur den här aspekten inte med samhällskontexten utan positionerar sig själva utanför den.

/---/ sällan att yrkesgruppen är väldigt bra. Oftast olika typer av skandaler, när det blir felaktiga ingripanden eller inga ingripanden alls. I media är det också att socialtjänsten blir lurade.

Douglas⁸³ menar att medlemmarna i en grupp interagerar med varandra och genom det kommer fram till gemensamma konstruktioner. Utifrån detta perspektiv tolkar vi att de studerande är en grupp och att de befinner sig i ett sammanhang där de vill identifiera sig med socialarbetare ute i arbetslivet. Detta blir dock svårt för dem eftersom de inte vill/kan identifiera sig med den negativa medierapporteringen. Sherif⁸⁴ pratar om att det inom gruppen skapas ett vi, och att detta leder till att gruppen även skapar ett (eller flera) dom. Dom, kan upplevas som ett hot mot vi, gruppen. Munson & Balgopal⁸⁵ talar om rollambiguitet eller rollosäkerhet och vi tolkar utifrån det begreppet att informanterna, utifrån de negativa medierapporteringarna, inte vill identifiera sig med socialarbetare i media. Det kan bli problematiskt om denna rollosäkerhet håller i sig då de studerande kommer ut i arbetslivet och ska leta efter sin identitet som socialarbetare. Problematiken kring identifieringen med den blivande yrkesrollen kan förklara varför informanterna har en dominställning gentemot media, då de skapar en rollosäkerhet hos gruppen genom de negativa rapporteringarna.

/---/även folk när man säger att man läser på socionomprogrammet så ”jaha ska du bli

⁸⁰ Eriksson, Hermansson & Munger (red) (2004). Socialpedagogik och samhällsförståelse, Symposion

⁸¹ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

⁸² Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

⁸³ Börjesson, (2003). Diskurser och konstruktioner – en sorts metodbok, Lund: Studentlitteratur

⁸⁴ Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

⁸⁵ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

socialarbetare eller liksom jobba på socialkontor” alla vänder det negativt att man ska jobba med det/---/det är hela tiden det här negativa. Den bilden tror jag kommer från media.

Informanterna berättar att de intar en försvarsställning gentemot de negativa medierapporteringarna. Det kan handla om att de inför andra i samhället, sin familj eller sina vänner känner att de måste försvara och motivera sitt val av utbildning på grund av den negativa medierapporteringen. Utifrån Munson & Balgopals⁸⁶ definition av rollkomplementaritet kan vi tolka att de förväntningar som finns från andra i samhället innebär att de studerande förvärvat en roll som de måste försvara utifrån att de upplever medierapportering som negativ. Sett utifrån Sherifs⁸⁷ grupperspektiv kan vi se att de studerande har en vikänsla inom gruppen och denna kan innebära att de känner att de behöver försvara sitt val av gruppmedlemskap. En klar majoritet av informanterna säger att de kan tänka sig att arbeta inom socialtjänsten, trots de negativa medierapporteringarna. Detta påvisar att de studerande innehar en viss säkerhet när det gäller deras val av att tillhöra gruppen socionomstuderande. Osäkerheten informanterna talar om finner vi mer riktad utåt mot andra, som kan ställa sig frågande, än mot dem själva.

/---/man kan ju inte skriva om alla som sköter sitt jobb även om det hade varit väldigt trevligt att läsa om att det har varit bra på jobbet och att saker och ting, positiva saker händer liksom men det är väl dem negativa händelserna som får mest...

Ingen av de intervjuade reflekterar över hur de i sin blivande yrkesroll skulle kunna vara med och påverka medierapporteringarna. Lundälv⁸⁸ menar att medier konstruerar händelser som en del av verkligheten. Sett utifrån detta perspektiv menar vi att alla berörda parter som uttalat eller inte uttalat sig är med och bidrar till konstruerandet av rapporteringen. Alla parter medverkar till medias nyhetskonstruktion av verkligheten.

7.3 Relation

7.3.1 Vit fläck

Det vet jag inte, det har jag nog inte tänkt på så mycket...

Majoriteten av informanterna uppger att de inte har tänkt på relationen mellan socialarbetare och media i någon större utsträckning. Under intervjutillfället uttrycker de förvåning över att de inte reflekterat över ämnet tidigare eftersom det intresserar dem. Utifrån Douglas⁸⁹ grupperspektiv ser vi de studerande som en grupp med en hel del gemensamma föreställningar och tankar. Det specifika sammanhanget för informanterna är institutionen för socialt arbete där mediekunskap inte erbjuds i någon större utsträckning. Detta skulle kunna vara en förklaring till varför de studerande inte reflekterat över socialarbetares relation till media särskilt mycket tidigare.

⁸⁶ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

⁸⁷ Olsson, (1998). På spaning efter gruppens själ, Lund: Studentlitteratur

⁸⁸ Lundälv, (2004). Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten, Lund: Studentlitteratur

⁸⁹ Börjesson, (2003). Diskurser och konstruktioner – en sorts metodbok, Lund: Studentlitteratur

Eftersom informanterna inte reflekterat över relationen tidigare fick de under intervjun fundera en stund för att kunna svara på frågan hur de ser på ämnet. En klar majoritet av dem kom till slut fram till att relationen genomsyras av negativitet.

/---/det är ganska orättvist eftersom det är ett ganska svårt jobb ibland, det är mycket man ska ta hänsyn till och med facit i handen så är det lätt att kritisera hela tiden/.../

Negativiteten i relationen skylls först och främst på media och deras negativa mediekonstruktioner. I empirin framgår att informanterna har svårt att föreställa sig hur de själva skulle kunna påverka medierapporteringarna. De uppvisar en maktlöshet inför mediekonstruktionerna, som de inte upplever sig kunna påverka i någon större utsträckning. Utifrån Lundbys⁹⁰ socialkonstruktionism kan vi tolka att denna uppfattning är en konstruktion som skapas i relationer de studerande har. Utifrån Douglas⁹¹ resonemang kan vi se att denna kollektiva konstruktion i synen på media påverkar relationen. Informanterna upplever att de inte kan göra något åt relationen, det är media som styr konstruktionerna.

/---/det är klart i de enskilda situationerna då kan jag tycka att många gånger att det finns den här fegheten eller att den sämsta sidan av det sociala arbetet visas upp där ingen tar... en allmän, flathet och ingen tar ansvar, att man valsar runt allting man säger bara att man inte ---/kan uttala sig i enskilda fall och så vidare och att det bara är jävla fejt sätt att komma undan...

Hälften av informanterna tar även upp en annan anledning till att relationen är negativ, nämligen socialarbetares ageranden gentemot media. Lundälv⁹² menar att för att minska osäkerhet mot media måste socialarbetare alltid vara beredd att möta dem. För att mediemöten ska uppfattas som något naturligt är det viktigt att socialarbetare själva initierar kontakter och börjar acceptera förfråganden från medier. Utifrån Ruddock⁹³ kan vi tolka att informanterna tillskriver socialarbetare en roll där de hanterar mediemöten på ett sätt som går att kritisera.

/---/jag tror att det är väldigt svårt att göra nånting åt det/.../

/.../spontant vet jag inte riktigt vad man skulle kunna göra/---/

En klar majoritet av informanterna uttrycker att det är svårt att påverka den negativa relationen mellan socialt arbete och media. De förhåller sig negativa och avståndstagande till hur relationen ska kunna förbättras. Oavsett vilken orsak det finns till den dåliga relationen kan vi utifrån Munson och Balgopal⁹⁴ tolka att informanterna upplever en form av rollkonflikt mellan socialarbetare och media. Detta är något Lundälv⁹⁵ diskuterar i sin studie där han menar att det finns en tradition av konflikter mellan media och socialarbetare. De studerande har svårt att se hur media skulle kunna fylla en funktion i det sociala arbetet eller hur socialt arbete skulle kunna gagnas av en bra relation till media. De uttrycker att media endast är

⁹⁰ Eriksson, Hermansson & Munger (red) (2004). Socialpedagogik och samhällsförståelse, Symposium

⁹¹ Börjesson, (2003). Diskurser och konstruktioner – en sorts metodbok, Lund: Studentlitteratur

⁹² Lundälv, (2004). Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten, Lund: Studentlitteratur

⁹³ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

⁹⁴ ibid.

⁹⁵ Lundälv, (2004). Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten, Lund: Studentlitteratur

intresserade av att sälja eller granska och sett utifrån Ruddocks⁹⁶ rollperspektiv kan vi se att informanterna upplever att dessa två roller inte går ihop med det sociala arbetet.

/---/eller ibland är det lätt att kritisera en socionom eller socialarbetare... det är inte sällan det är resursbrist och politikerna ställer krav på vissa saker och man ska matcha politikernas krav och klienternas behov... ja... så det är inte alltid lätt och ibland är massmedia lite kritisk och lite orättvis/---/

Utifrån Munson och Balgopals⁹⁷ begrepp rollosäkerhet kan vi tolka att de studerande innehar en viss rollosäkerhet då de inte vet hur de som yrkesverksamma socialarbetare i framtiden ska förhålla sig till media. Då utbildningen i liten utsträckning lär ut mediekunskap eller på annat sätt berör problematiken i hur professionen kan/bör bemöta media har den studerande inte särskilt mycket träning eller kunskap i detta ämne. När det professionella yrkeslivet sedan väntar med medföljande mediesituationer kan det i många fall leda till rollosäkerhet. Eftersom de varken blivit tränade eller förberedda inför det kan det innebära att de inte vet hur de ska bete sig eller vad som förväntas av dem, de blir osäkra på sin roll.

Även rollkomplementariteten blir otydlig då de studerandes förväntningar på sin yrkesroll som socialarbetare inte stämmer överens med de förväntningar samhället har.

Just när det gäller relationstemat upprepar flera av informanterna många av de saker de pratat om under tidigare teman. Vi kan se det som att det finns en slags kärna i de upplevelser och beskrivningar de studerande delat med sig av och att de återkopplar till dessa under detta tema.

Här följer en matris som ger en överskådlig blick av analysen.

	Roll	Gruppen som konstruktion	Media och konstruktion
Rapporteringar	Säljare och granskare.	Vi och dom	Ensidigt negativt
Påverkan	Det är inte min roll	Samhället påverkas, men inte gruppen	Maktlöshet
Relation	Rollkonflikt	En vit fläck	Hinder för relationen

⁹⁶ Payne, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

⁹⁷ ibid.

8. Slutdiskussion

I detta kapitel ska vi diskutera resultatet av vår undersökning, detta görs utifrån de tre temana.

Rapporteringar

Ett resultat som förvånat oss är att de studerande så enhälligt har en uppfattning om att det endast förekommer negativa medierapporteringar. Detta är intressant eftersom forskning visar att det faktiskt är den positiva rapporteringen som är den mest frekventa. Lundström⁹⁸ menar att socialarbetare anser att medierapporteringen av deras arbete är negativ, trots att så inte är fallet. Han menar att anledningen till detta är de dramatiska barnavårdsfallen och att dessa påverkar oss mest, trots att det inte är dessa fall som är de mest frekventa i media. Det talades till viss del om dramatiska barnavårdsfall under intervjuerna och det är säkert en bidragande faktor till varför informanterna tror att all rapportering är negativ men vi tänker att det är en lite för enkel förklaring. Vi tolkar det som att de studerande använder den föreställning de har om medierapporteringen för att rättfärdiga den dåliga relationen. Vissa av dem menar att media bara är ute efter sensation och att det därför är meningslöst att ta kontakt med dem. Vi är förvånade över hur informanterna kan blunda för de upplyftande krafter media kan ha och för hur media skulle kunna gynna det sociala arbetet. Andréasson⁹⁹ menar att han när han är ute och föreläser ofta slås av två saker. Dels att det finns ett påfallande missnöje mot journalister men även att okunskapen om journalistiken är stor¹⁰⁰. Detta är något även vi kan se i undersökningen. Informanterna anser att allt som rapporteras i media är negativt och att medias roll är att sälja. Vi menar att denna uppfattning kommer att ligga informanterna i fatet i framtiden då de ska bli yrkesverksamma. Det kan lätt bli så att denna fördom används som ett försvar för att slippa kontakt med media.

Något flera av informanterna berättar om under intervjuerna är att de känner ett behov av att gå in i en försvarsställning gentemot vänner och bekanta då de diskuterar deras val av utbildning. De känner alltså att yrkesvalet är något de behöver försvara och de menar att de fördomar de försvarar sig mot är genererade av medierapporteringar. Här kan vi alltså se att de studerande blir påverkade av medierapporteringen trots att de uttryckligen säger att de inte påverkas när frågan ställs.

Informanterna menar även att det är media som konstruerar nyheter och att det är de som sätter dagordningen. De pratar aldrig om hur socialarbetare själva bidrar till konstruktionen av nyheter, vilket vi finner märkligt då vi anser att alla berörda parter som uttalat och *inte* uttalat sig har bidragit till konstruktionen. Vi tänker ändå att informanternas slutsats är naturlig eftersom de rör sig i en kontext där media och dess roll i det sociala arbetet näst intill aldrig diskuteras.

Påverkan

Informanterna identifierar sig inte med medierapporteringen. De menar att det inte handlar om dem och kopplar inte ihop bilden i media med deras yrkesval. De anser inte heller att de

⁹⁸ Lundström, (2004). Mellan vardag och dramatik. I Blomberg, Kroll, Lundström och Swärd, Hans (red.) Sociala problem och socialpolitik i media, Lund: Studentlitteratur

⁹⁹ Andréasson, (2003). Möte med massmedier, Liber

¹⁰⁰ Peter Andréasson arbetar som massmedie- och omvärldsansvarig på Socialstyrelsen. Han föreläser om och utbildar i massmedierelationer och har även varit verksam som reporter, redigerare och nyhetschef inom dagspress.

påverkas av rapporteringen utan pekar istället på att det är samhället som påverkas. De menar att socialarbetarens perspektiv saknas i medierapporteringarna och att detta är en av anledningarna till att rapporteringen är så negativ. Samhället får aldrig se socialarbetarens sida av myntet och enligt de studerande påverkar detta samhället på ett negativt sätt. De uttrycker att de, på grund av socionomutbildningen, har bättre insyn i det sociala arbetet och att detta innebär att de inte tror på alla rapporteringar. Eftersom gemene man inte har denna insyn menar informanterna att det är mer sannolikt att de tror på rapporteringarna. Informanterna pratar aldrig om vad de skulle kunna göra åt den negativa ensidiga rapporteringen utan betraktar den mer som ett tråkigt faktum, vilket de mer eller mindre accepterat.

Vi tänker att om samhället påverkas av rapporteringarna måste det innebära att även informanterna gör det, i förlängningen. Det räcker inte att informanterna har en insyn och en förståelse för socialarbetarens perspektiv om samhället inte har det. Samhället består bland annat av presumtiva klienter, politiker och andra yrkeskårer och om de inte anser att insatser som utförs av socialarbetare är nödvändiga eller att de är tillräckligt professionella kan det få påtagliga följder. Samhället består även av professionens befintliga klienter. Var hamnar de i yrkeskårens medieskygghet? Om socialarbetare inte uttalar sig vem ska då föra klienternas talan och vem ska uppmärksamma samhällets riskgrupper? Vi ställer oss frågande till hur socialarbetare ska kunna hjälpa sina klienter om de har tappat förtroendet för dem.

Relation

Vidare påvisar undersökningen att informanterna inte reflekterat speciellt mycket kring det faktum att det kan finnas en relation mellan socialarbetare och media. Informanterna beskriver relationen som en vit fläck de aldrig tänkt på. Det har vid flera tillfällen under intervjuerna uppstått en reflexivitet hos informanten kring just detta där de frågar sig själva varför de aldrig tänkt på relationen tidigare. Vi tolkar att den vita fläcken beror på den kontext informanterna befinner sig i, nämligen utbildningen. Det bakomliggande syftet med studien var en tanke om att resultatet skulle kunna uppmärksamma behovet av mediekunskap för blivande socionomer, om detta skulle behövas. Studien visar att de socionomstuderande inte har en medveten tanke på att uppsöka media, eller skapa en relation. Många av de studerande menar att sekretess är ett hinder för relationen men nämner inte vad socialarbetarna skulle kunna göra istället. I de fall informanterna pratar om lösningar till problemen i relationen uttrycker de att det är något som någon annan kan göra. De talar inte om sin egen roll. Vidare menar de att media inte skulle vara intresserade av det vardagliga sociala arbetet på grund av att det är ointressant att rapportera om. Mellan tjugo och femtio procent av kommunens budget går till socialtjänsten¹⁰¹, varför skulle allmänheten då inte vara intresserade av vad som händer där? Journalister sitter inte i buskarna utanför socialkontor och väntar på att en nyhet om hemska förehavanden ska uppenbara sig. I många fall är det någon som tipsar journalisten. Så varför kan inte socialarbetare göra det och berätta om de positiva aspekterna? Vi är medvetna om att det kan vara svårt att berätta om olika saker på grund av sekretess och tystnadsplikt, men det faktum att man inte kan kommentera ett enskilt fall innebär inte att man har munkavle. Flera av de studerande anser att medias främsta roll är att sälja och de har svårt att se hur denna roll skulle kunna integreras med socialarbetarens roll. Vår åsikt är att mediekunskap är nyckeln till att bryta den rollkonflikt som informanterna upplever. De studerande behöver få en bättre förståelse för medias olika roller och hur de fungerar samt hur socialarbetare kan förhålla sig till media.

¹⁰¹ Lundälv & Moberg, (2006). Mediehandbok för socialarbetare sid 20, Meyers

Ett led i att öka kunskapen skulle kunna vara att socionomutbildningen erbjud utbildning i mediekunskap. Kommunikation eller mediekunskap skulle till och med kunna integreras under hela utbildningen så som gjorts med kön, klass och etnicitet. De studerande verkar ha ett genuint intresse för ämnet, vilket flera av dem uttrycker under intervjutillfället. Detta är något de är intresserade av och de upplevde det konstigt att de inte reflekterat över ämnet tidigare. Om socialarbetare vill att medier ska rapportera om positiva aspekter av socialt arbete måste de informera dem om sådana saker. Alla måste ta sitt eget ansvar och söka upp media, eller vara tillgänglig när de kommer för att rapportera från arbetsplatser, i syfte att främja relationen. Om den okunskap som råder idag ska kunna förändras behövs det att någon driver frågan och vi menar att det är en roll institutionen kan inta. Media spelar en stor roll i det sociala arbetet vilket kan leda till konsekvenser men media kan även fungera som en upplyftande kraft. De studerande har inte tillräcklig kunskap om media för att veta hur de ska kunna hantera situationen och kunna vända det till det sociala arbetets fördel. I ”Mediehandbok för socialarbetare”¹⁰² ger författarna råd och tips om vad som skulle kunna vara av intresse för media i kapitlet ”Nyhetstips från socialtjänsten”. Författarna upplyser läsaren om att journalister vill ha fakta, siffror och analys, därför föreslår de att socialtjänsten exempelvis kan låta media få ta del av följande saker: årsberättelsen för socialtjänsten i en kommun, utvärderingar, samverkansprojekt, information om nya riskgrupper som tillkommit eller försvunnit. Mediehandböcker och liknande litteratur är något alla socionomstuderande bör få tillgång till som en del av kurslitteraturen under utbildningen. På så sätt kan studerande påbörja processen att integrera media mer öppet i sin blivande yrkesroll redan under utbildningen. Vi menar att detta är viktiga redskap för den blivande socialarbetaren, inte minst i professionssträvan. Det är mycket troligt att synen på socialarbetaren och socialt arbete påverkas av medierapporteringar och att socialarbetare måste bli bättre på att berätta sina egna berättelser! Vem kan bättre berätta om det sociala arbetet än socialarbetarna själva? Om de stänger dörrarna till media vem ska föra deras talan istället och övertyga gemene man om att ett bra arbete utförs? Socialarbetare bör stå upp för sitt yrke, vara stolta över sitt arbete och dela med sig av positiv information. En relation till media kan leda till att synliggöra missförhållanden likväl som att påvisa positiva aspekter av det sociala arbetet. Det finns situationer där socialarbetare kan uttala sig på sätt som bidrar till att samhället bättre kan förstå varför de handlat som de gjort, utan att bryta sekretess eller tystnadsplikt. Problemet som vi ser det, utifrån undersökningen, är att det inte finns tillräcklig kunskap om hur detta ska göras. För att det ska kunna bli verklighet bör socionomstuderande medietränas. Kunskap om lagar som reglerar vad som får och inte får sägas kan breddas. Förväntningar från såväl medier som samhället kan under utbildningen problematiseras och träning i hur de studerande ska bete sig i mediemötet kan erbjudas. Vi anser att det är viktigt hur samhället uppfattar socialtjänsten och i förlängningen socialarbetaren. Det är grundläggande att samhället känner förtroende för professionen för att vi ska kunna utföra ett bra arbete. Detta gäller alla från politiker till presumtiva klienter.

¹⁰² Lundälv & Moberg, (2006). Mediehandbok för socialarbetare, Meyers

8.1 Vidare forskning

För att undersöka sanningshalten i resultaten och kunna dra generella slutsatser bör vidare forskning ske i detta ämne. Resultat från undersökningen kan fungera som en utgångspunkt för att vidare undersöka om de stämmer överens med självupplevelser hos en större grupp studerande. Ett sätt att göra detta på skulle kunna vara en enkätundersökning som baserar sig på de svar informanterna avgett alternativt en fokusgruppsintervju där studerande får diskutera resultaten. Det finns inte mycket forskat kring socionomstuderandes självupplevelser av medierapporteringar och det kan anses vara en brist. Forskningen är begränsad och kan breddas i flera riktningar.

9. Referenser

Litteratur

Aldridge, (1994). *Making Social Work News*, London: Routledge

Andersson, Gunvor & Lundström, Tommy. *Nordisk socialt arbeid* (2004). Volym: 24 nr: 2: 2-18

Andréasson, Peter (2003). *Möte med massmedier*, Liber

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner – en sorts metodbok*, Lund: Studentlitteratur

Brunnberg, Elinor, (2001). *Media och socialt arbete - En explorativ studie av medierapporteringen som påverkansfaktor inom socialtjänsten i Sverige och England*

Eriksson, Lisbeth, Hermansson, Hans-Erik & Munger, Ann-Charlotte (red) (2004). *Socialpedagogik och samhällsförståelse*. Symposion

Etik i socialt arbete – etisk kod för socialarbetare (2007). SSR

Hacking, Ian, (2000). *Socialkonstruktion av vad? Thales*

Högskoleverkets rapportserie 2003:16 R

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur

Lind, Håkan, Lindahl Persson, Jenny, Borgs, Martin, (2005). *Medietränad*, Nordstedts akademiska förlag

Lundström, Tommy, (2004). *Mellan vardag och dramatik*. I Blomberg, Helena, Kroll, Christian, Lundström, Tommy och Swärd, Hans (red.) *Sociala problem och socialpolitik i media*. Första upplagan. Lund: Studentlitteratur

Lundälv, Jörgen & Moberg, Ulla-Carin, (2006). *Mediehandbok för socialarbetare* Gävle: Meyers

Lundälv, Jörgen, (2004). *Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten*, Lund: Studentlitteratur

Mc Combs, Maxwell (2006). *Makten över dagordningen - Om medierna, politiken och opinionsbildningen*, Första upplagan. Stockholm: SNS Förlag

Olsson, R Anders, (2003). *Yttrandefrihet och tryckfrihet – handbok för journalister*. Prisma

Olsson, Eric, (1998). *På spaning efter gruppens själ*, Lund: Studentlitteratur

Payne, Malcolm, (2002). Modern teoribildning i socialt arbete, Stockholm: Natur och Kultur

Peterson, Olof, Carlberg, Ingrid (1990). Makten över tanken, en bok om det svenska massmediesamhället, Första upplagan. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Spelregler för press, radio och TV, utgivna av Pressens Samarbetsnämnd

Svenning, Conny, (2003). Metodboken, Lorenz Förlag

Thurén, Torsten, (1996). Vetenskapsteori för nybörjare, Liber

Vetenskapsrådet (1990). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning

Widerberg, Karin, (2002). Kvalitativ forskning i praktiken, Lund: Studentlitteratur

Juridiskt källmaterial

Sveriges rikes lag (2006). Nordstedts Juridik AB

SFS nr 1980:620

SFS nr 1980:100

Internetkällor

<http://www.socwork.gu.se/>

http://www.sktf.se/Templates/Page____2401.aspx

10. Bilagor

10.1 Med socialtjänst förstås

- verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst samt den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke samt verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd eller Statens institutionsstyrelse
- verksamhet hos annan myndighet som innefattar *omprövning* av socialnämnds beslut eller *särskild tillsyn* över nämndens verksamhet
- verksamhet hos kommunala invandrarbyråer.

Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade, ärenden om allmän omvårdnad hos nämnd med uppgift att bedriva patientnämndsverksamhet samt verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Vidare inbegrips verksamhet som avser omhändertagande av personakt enligt socialtjänstlagen. Inom kommunal familjerådgivning gäller en mycket starkare sekretess än inom socialtjänsten. Det är här inte tillåtet att lämna ut en uppgift om enskilda personer, om inte den till vars förmån sekretessen gäller gett sitt samtycke.

Sekretessen omfattar

- uppgifter som enskilda har lämnat i förtroende till familjerådgivaren och
- uppgifter som familjerådgivaren har inhämtat i samband med rådgivningen.

10.2 Undantag från sekretessen (7 kap. 1, 2 och 4 §§)

Vissa beslut, särskilt om frihetsberövande åtgärder, är offentliga, t.ex.

- beslut i ärende enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård, om beslutet angår frihetsberövande åtgärd
- vissa beslut enligt smittskyddslagen
- beslut i ärende om ansvar eller behörighet för personal inom hälso- och sjukvården
- beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av patientjournal
- beslut inom socialtjänsten om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om sluten ungdomsvård
- beslut i ärenden om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård
- beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt

Viktigt att känna till

- Förhållandet mellan sekretessen och meddelarfriheten till press, radio och tv regleras särskilt.

10.3 Intervjuguide

1. Är du man eller kvinna?
2. Hur gammal är du?
3. I vilket land är du född?
4. Vilken termin går du?
5. Sysselsättning utöver att vara studerande.
6. Har du egen erfarenhet av socialtjänsten?
I vilket sammanhang?
7. Hur upplevde du denna erfarenhet?
8. Hur skulle du beskriva en socialarbetare?
Vad grundar du den uppfattningen på?
9. Hur anser du att socialarbetare bör vara?
10. Hur upplever du rapporteringarna om socialarbetaren/socialtjänsten i media?
Vad grundar du den uppfattningen på?
11. Är bilden i media rättvis?
12. Påverkar detta din syn på socialarbetaren/socialtjänsten? I så fall på vilket sätt?
13. Vad är socialtjänsten för dig?
14. Kan du tänka dig att uppsöka socialtjänsten?
Vad är anledningen till det?
15. Skulle du rekommendera någon annan att uppsöka socialtjänsten?
Vad är anledningen till det?
16. Skulle du kunna tänka dig att jobba inom socialtjänsten?
Motivera.
17. Vad väcker relationen socialarbetare media för tankar hos dig?
Hur kan du påverka relationen?